ALp 1752

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

1976 / LIEPA - JULY / Nr. 7(81) $0.75

akiračiai

SALDU IR GARBINGA UŽ TĖVYNĘ NUSIFOTOGRAFUOTI

Gegužės 6 *Dirva*, „pasidairiusi spaudoje“, pamatė, kad „melo trumpos kojos“. Melas buvęs pagautas JAV LB Krašto valdybos biuletenyje, kuriame buvę pasigirta, kad LB atstovė A. Zerr liudijusi demokratų partijos platformos komitete. Biuletenio neva melagingumas demaskuotas išplėšos fotostatu iš *The Providence Sunday Journal*. Išplėšoj štai kas matyt: *Anthony J. Varnas, chairman of the Lithuanian Division of the All Americans Council, decried the Soviet occupation of Lithuania, Latvia and Estonia and called for „free, unfettered elections“ in Eastern Europe*. Toliau *Dirva* paaiškino, kad „Kiti nė vienas iš lietuvių straipsnyje nebuvo paminėti, bet LB bando sau vienai nuopelnus priskirti. Rimtoj informacijoj tokių dalykų neturėtų būti“. Taškas.

Tas „pasidairymas“ suintrigavo, kaip koks pieštinis galvosūkis, kuriame reikia surasti „kur indėnas“. Čia — žiūri šiaip, žiūri taip, ir vis dar mįslė: — kur gi tas trumpakojis melas?

Įtartiniausiai atrodo ta išplėša iš Providence laikraščio, kur A. Varnas pavadintas kažkokios ligšiol negirdėtos „Visų Amerikiečių Tarybos“ padalinio pirmininku. Mes čia, New Yorke, A. Varną pažįstam ir žinom, kad jis yra ilgametis N.Y. Lietuvių Tarybos — ne visada, bet dažniausiai prisipažįstančios Altos skyriumi — veikėjas, prieš kokią 20 metų už pionierišką kelionę į Vilnių buvęs išmestas, bet dabar jau kuris metas vėl akceptuotas ir šiemet jai net pirmininkaująs. Žinom taip pat, kad jis čia ir prie demokratų partijos organų reprezentuojasi, kaip New Yorko lietuvių demokratų partiečių atstovas. Bet *All Americans Council*? Kas tai būtų? Kas sugalvojo Varnui tokį titulą? Ir kaip tas Providence reporteris tokią keistenybę naiviai priėmė ir net skaitytojams pakišo?

Išplėšoj nepaminėta, *kada ir kur* Varnas apraudojo (smerkė) Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupaciją, ir pareikalavo laisvų, nesuvaržytų rinkimų net visai Rytų Europai. Tenka pasitikėt, kad ta išplėša yra iš reportažo apie *etninių grupių liudijimus demokratų platformos komitete*. Viršum to „galvosūkio“ yra ir fotografija, po kuria padėtas parašas sako, kad tai yra A. Varnas (čia tituluojamas jau tik ALT N.Y. skyriaus pirmininku) ir Regina Žymantaitė, *Dirvos* bendradarbė, *kovo* 29 nusifotografavę su demokratų partijos platformos komiteto pareigūnais. Visa tai sudėjus krūvon, yra pagrindo spręsti, kad Varnas tame komitete liudijo kovo 29 d., pirmadienį; kad *Dirvos bendradarbė irgi ten buvo, bet tik nusifotografavo su komiteto pareigūnais*, Dirvai *apie Varno liudijimą pati nieko neparašė*, o tik po mėnesio nusiuntė iš Providence laikraščio septynių eilučių išplėšą, kurioje tik vienas Varnas paminėtas, kaip kalbėjęs platformos komitete. Ar kartais ne čia tas trumpakojis melas? Argi tikrai daugiau niekas iš lietuvių ten nepasirodė?

Bendruomenės biuletenis, kurį *Dirva* mačiusi kituose laikraščiuose, bet kurio ar nebuvo gavusi, ar gavusi nespausdino, drąsiausiai, nė akim nemirksėdamas, tvirtina, kad LB Krašto valdybos vicepirmininkė Aušra Mačiulaitytė - Zerr tikrai liudijusi demokratų platformos komitete *kovo 27*, t.y., šeštadienį, dviem dienom anksčiau už Varną. Kalbėjusi apie 15 minučių, paskui įteikusi ir *14 puslapių memorandumą*.

Ar tai melas? Na, jei fotografijos nėr, tai ir įrodymo nėr... Bet iš baigiamojo pamoksliuko atrodo, kad nė *Dirva* negincija B - nės biuletenio žinių iš esmės, o tik piktinasi, kodėl ir apie Varno pasirodymą jame nieko nepaminėta, taigi nuopelnai tapę neva vien Bendruomenės sterblėn sužerti... Bet čia tat jau atsiveria klausimas, *kaip kas supranta žurnalistinio darbo rutiną*. Spaudos rutinoje yra įprasta, kad, jeigu kas imasi pats painformuoti spaudą apie savo kokį nors sumanytą ar atliktą darbą, tai jis tuo ir apsiriboja, neužbėgdamas už akių niekam kitam irgi pačiam apie save painformuoti. Bendruomenė taip ir pasielgė, informuodama *tik apie savo* atstovės žygį Providence, kovo 27. Kodėl N.Y.L Taryba neišleido biuletenio apie savo pirmininko žygį kovo 29, tik ji pati galėtų paaiškinti.

Visai kas kita laikraščių bendradarbiai — reporteriai korespondentai. Jie yra, bent turėtų būti,

(tęsinys 16 - me psl.)

turinyje

POKALBIS SU VIESULU

Apie tai, kad meno turtai nebūtinai reiškia gyvojo meno svorį, apie savo kūrybinius planus dailės meno svorį, apie savo kūrybinius planus, dailės stovį Lietuvoje ir darbą su jaunimu pasakoja dailininkas Romas Viesulas.

PRANCŪZAI APIE JONĄ MEKĄ

Jei priklausai mažai tautai, kuriai gresia išnykimas, negali sau leisti prarasti nei vieno gyventojo, — aiškina Jonas Mekas Paryžiaus dienraštyje Le Monde.

DIALOGAS, KURIO NĖRA

Gimtojo krašto *priekaištai išeivijos liberalų spaudai. Fašizmas* Metmenyse. Akiračių *saugumietiškumas.*

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

SKILTYS, LAIŠKAI, ATGARSIAI

NE TIK „BRITANNICA“ KALTA

LIŪDNAS LIETUVIŲ LITERATŪROS VAIZDAS

Greta įvairių kitų lituanistinių žinių *Encyclopaedia Britannic'oje* galima rasti ir medžiagos apie lietuvių literatūrą. Literatūrinė medžiaga joje yra sukoncentruota dviejuose straipsniuose: 1. Kazimiero Meškausko „Lithuanian Soviet Socialist Republic“, ir 2. kaip maža dalis ilgoko 88 puslapių straipsnio „Literature, western“.

Šiame pastarajame straipsnyje lietuvių literatūros aprašymas baigiamas su B. Brazdžioniu, kaip jaunesnės generacijos (!) vyraujančiu poetu. Po Brazdžionio rašoma maždaug taip:

„Kai Lietuva buvo Sovietų Sąjungos okupuota, rašytojai buvo priversti sekti komunistinę liniją. Tie, kurie dirbo laisvajame pasaulyje (apie 100) bandė išugdyti tautinę literatūrą. Nauji išsireiškimo būdai buvo sėkmingai bandyti filosofinėje A. Nykos - Nyliūno poezijoje, J. Meko idilėse ir M. Katiliškio novelėse“.

Šiame paragrafe taip ir susumuota visa lietuvių literatūra nuo 1940 metų. Susumuota perdaug kondensuotai, tendencingai, o taip pat ir neteisingai.

Būtų galima klausti, kodėl šis susumavimas toks kondensuotas? Ar tokia buvo *Britannica* linija? Latvių ir estų straipsniai žymiai ilgesni. Ten buvo rasta įdomaus ir gero ir pokarinėje literatūroje krašte. Taip pat ir išeivijos literatūra juose yra truputį plačiau aprašyta. Atrodytų, jog šį kartą čia gal būt ne *Britannica* redakcijos kaltė, bet to straipsnio autoriaus.

Kadangi ši lietuvių literatūros apžvalga yra dalis ilgoko straipsnio, kurį parašė 82 autoriai, tai patenkinti smalsumą — kas yra šio straipsnio autorius — nebuvo lengva. Autorių tarpe nėra nei vieno lietuvio, nors latvių ir estų autoriai parašė savų literatūrų apžvalgas. Pasirodo, jog lietuvių literatūros apžvalga buvo nurašyta iš senesnės laidos, kurios autorius yra Danguolė Adelė Sealey. Šie *Britannica* tomai jau ilgą laiką guli lentynose ir niekas iš mūsų to nepastebėjo ar nerado reikalo apie tai komentuoti. Aš manyčiau, kad rašytojų draugijos (ar net privataus asmens) laiškas *Britannica* redakcijai būtų ją paskatinęs pasikviesti autorių ir šiam trumpam straipsneliui naujojoje laidoje, taip, kaip kad buvo padaryta latvių ir estų atveju.

D. Šatas

LTS[illegible] re[illegible] bibliotek[illegible]

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

JAV RASINĖ PROBLEMA IR LIETUVIAI

Nereikia stebėtis, kad JAV rasinė problema iki šiol tebėra neišspręsta ir jos sukeliama įtampa kartais pasiekia gan aštrių formų. Juk dešimtmečių dešimtmečiais niekas rimtai ta problema nesirūpino. Todėl kai dabar bandoma krašte įgyvendinti konstitucijos garantuotas teises, tai iš baltųjų pusės rodomas pasipriešinimas, o iš juodųjų pusės — vis didesni reikalavimai ir net teroras.

Niekas negali užginčyti, kad juodiesiems šiame krašte priklauso pilnos konstitucijos garantuotos teisės. Tačiau kai prasideda praktiškas tų teisių įgyvendinimas — ir vieni ir kiti atsiduria prieš neišsprendžiamus klausimus.

Naujai atsiradusios Afrikos kontinento valstybės duoda ryškų pavyzdį, kas pasidaro tuose kraštuose, kurie nebuvo kolonizatorių paruošti nepriklausomam gyvenimui. Iš kitos pusės Rodezija ir Pietų Afrika, kur baltųjų mažumos yra paneigusios bet kokias teises juodųjų daugumoms, vėl yra pavyzdys laikysenos, kurios pasėkoje didėjanti rasinė neapykanta gali lengvai pavirsti į rasinį terorą. Tam tikra prasme panaši yra ir JAV rasinė problema.

Į šią rasinę nesantaiką yra įvelti ir Amerikos lietuviai, ypač tose vietovėse, kur lietuvių kolonijos randasi juodųjų apgyventų rajonų kaimynystėje. O didžiausioje Čikagos Marketparko lietuvių kolonijoje yra įvykę nemažai incidentų, vedančių prie baltųjų ir juodųjų konfrontacijos. Marketparkas darosi gandų, neapykantos ir baimės vieta, kur jau nesaugu vakare išeiti į gatvę.

Vienas keisčiausių reiškinių šioje situacijoje yra tai, jog Marketparke yra įsikūrusi ir provokaciniai veikia taip vad. Amerikos nacių partija. Juk ir vėliausieji incidentai šioje apylinkėje buvo išprovokuoti tų nacių, gi lietuvių tarpe taip pat atsiranda žmonių, kurie paveikti gandų ir neįžvelgdami problemos platumo — tyliai pritaria tai nacių veiklai ir tuo pačiu netiesiogiai save suriša su tų kelių neatsakingų asmenų išsišokimais.

Tokiais simpatijas minėtų nacių provokuojančiai veiklai yra išreiškęs ir socialistų laikraštis *Naujienos* (Nr. 145, 1976.VI.19). Straipsniui, kuriame buvo šališkai aprašyti tie Marketparko įvykiai, uždėta tokia antraštė:

> *Kingo žmonėms davė protekciją, bet naciams tokios protekcijos nenori duoti*

Mums atrodo, jog spauda, atsakingos organizacijos ir bažnyčia turėtų kaip tik atsirubežiuoti nuo tų provokacinių nacių partijos išsišokimų ir daryti įtakos, kad jos veikla Marketparke būtų sustabdyta.

Gi lietuviams pirmoj eilėj turėtų rūpėti ne Kingo žmonių ar nacių „protekcija", bet savo lietuviško rajono išsaugojimas.

AR KOMUNISTAI GALI SUDEMOKRATĖTI?

Kai italų ir prancūzų komunistų partijos viešai paskelbė, kad jos sieks valdžios demokratišku keliu ir net atsisakė nuo „proletariato diktatūros" principo, Vakaruose, o ypač JAV - bėse kilo sąmyšis ir suprantamas nepasitikėjimas, ypač kad po rinkimų Italijoje komunistų partija pasidarė antroji stipriausioji partija.

Nieko nuostabaus, jei ir mūsų spaudoje tais klausimais reiškiamos įvairios nuomonės, daugumoje su dideliu nepasitikėjimo klaustuku. Apie tai *Keleivyje* (Nr. 18, 1976.V.4) rašo M. Valiulaitis (tarp kitko, — naujas ir daug žadantis kolumnistas mūsų spaudoje) straipsnyje „Apie demokratinius komunistus ir nepriklausomas kompartijas".

Jis rašo:

> Prancūzų ir italų kompartijų vadų praėjusio rudenio deklaracija daugelyje galvų sukėlė nemažą sąmyšį. Pvz., mūsų gerai pažįstamas žurnalistas Gediminas Galva š.m. balandžio 17 d. „Drauge" visai nėra linkęs abejoti, kad Vakarų Europos komunistai iš tikrųjų „atskilo nuo Sovietų rikiuojamo tarptautinio komunizmo, atmetė proletariato diktatūrą, pasirinko demokratinį būdą kovoti ir tvarkyti". Galva net pakartotinai pasisako apie „demokratiškai nusiteikusius komunistus", skelbdamas, kad jie išėję „atviron kovon prieš komunistinės santvarkos priespaudą", ir stebėdamasis, kodėl Washingtonas neima jų savo malonės glėbin.
>
> Ne visi tačiau šitokios šnekos įtikinti. Tebūnie leista suabejoti tuo tariamo „pasirinkimo demokratiniu būdu tvarkytis" nuoširdumu, ypač, kad š.m. vasario mėn. įvykusiame prancūzų kompartijos suvažiavime šis „demokratinis būdas" buvo pasirinktas 1,700 balsais prieš nuli. Tebūnie leista suabejoti ir pačiu „demokratinių komunistu" sąvokos nuoseklumu, nes juk demokratija — tai laisvė individams ir įvairovei, o komunizmas — partijos - valstybės absoliutizmas individų bei įvairovės sąskaiton.

Neseniai Rytų Berlyne įvykęs 29 Europos komunistų partijų vadų suvažiavimas, atrodo, į tuos klausimus įnešė daugiau aiškumo.

Brežnevui truko 2 metus sušaukti tokį partijų vadų suvažiavimą. Vienok tame suvažiavime pasakytos kalbos ir paskelbtas nepasirašytas, neįpareigojantis ir niekaip nepavadintas raštas tam pačiam Brežnevui padarė daug žalos, sukėlė daug galvosūkių ir paliko faktiško Maskvos nuvainikavimo įspūdį. Atrodo, jog Sov. Rusijai būtų buvę geriau, jei toks suvažiavimas iš viso nebūtų įvykęs.

Nėra abejonės, kad tie aštrūs pareiškimai Maskvos adresu turės įtakos ir į tolimesnę satelitų laikyseną bei norą puoselėti nepriklausomą tautinę liniją. Tuo būdu vadinamoji Brežnevo doktrina, kurios Maskva ir dabar viešai neatsisakė, bus statoma pastoviam bandymui ir pavojui, nes Maskvai bus daug sunkiau atlaikyti Europos komunistų partijų spaudimą, negu Vakarų valstybių nieko nereiškiančius protestus.

BRAZINSKŲ BĖDOS NESIBAIGIA

1970 m. spalio 15 d. Brazinskai privertė sovietų lėktuvą nusileisti Turkijoje. Per šį lėktuvo pagrobimą jie nušovė lėktuvo patarnautoją ir sužeidė lakūną. Tuo laiku Turkijos ir Sov. Sąjungos santykiai nebuvo geri, tačiau Turkijos teismas nuteisė juos už lėktuvo patarnautojos nužudymą. Paskelbus Turkijoje amnestiją, Brazinskai buvo iš kalėjimo išleisti ir patalpinti pabėgėlių stovykloje. Jie bandė iš Turkijos emigruoti, bet visos valstybės, pasirašiusios sutartį prieš lėktuvų grobikus, (įskaitant ir JAV) jų nepriimdavo.

Kaip žinia, Brazinskų gelbėjimo byloje vaidino pirminį vaidmenį VLIKas. Jis rinko pinigus, samdė advokatus, jo pirmininkas važinėjo į Turkiją. Iki šiol liko nepaaiškintas VLIKo ginčas su turkų advokatais dėl finansinių pasižadėjimų neišpildymo.

Kai pastaruoju metu pagerėjo sovietų - turkų santykiai, atsirado pavojus, jog Turkija gali Brazinskus grąžinti sovietams. Todėl jie, pabėgę iš stovyklos, atėjo į JAV pasiuntinybę, prašydami politinės globos ir leidimo emigruoti į JAV. Pranas Brazinskas, dramatizuodamas padėtį, ten save su peiliu subadė.

Valstybės departamentas bandė šį įvykį nuslėpti, nes jis atrodė Fordo administracijai politiniai nepalankus, ypač šiais rinkiminiais metais. Po tris dienas užtrukusių derybų, pagaliau Brazinskai buvo grąžinti Turkijos valdžios įstaigų žinion, kai JAV ambasadorius Turkijai W.B. Macomber Jr. gavo iš Turkijos užtikrinimą, jog Brazinskai nebus išduoti sovietams.

Brazinskų likimas lieka ir toliau neaiškus. Oficialiai apie tą incidentą Turkijos vyriausybė pranešė, kad Brazinskai buvo nuvykę į JAV pasiuntinybę sveikatos reikalais, o Valstybės departamento kalbėtojas taip paaiškino:

> „Brazinskai buvo atvykę į JAV pasiuntinybę Ankaroje. Po pasikalbėjimų su pasiuntinybės tarnautojais, jie buvo nukreipti į Turkijos valdžios įstaigas".

Šiais įvairių tyrinėjimų Kongrese laikais tokie oficialūs pranešimai yra vadinami „cover story".

AR JAU IR MEŠKAUSKO EILĖ?

Į V. Meškausko straipsnį *Dirvoje* (Nr.20) „Išeivijos politika", kuriame autorius siūlė ieškoti kitokios politikos, negu kad tradiciniai visas išvadavimo viltis sudėti į Vašingtoną, gan piktai atsiliepė žinomas komunistų ir kitokių su jais bendradarbiautojų ieškotojas dr. J. Balys.

Jis, tarp kitko taip rašo: (*Dirva*, Nr.23,1976. VI.3):

> Matydami, kuo visi bendradarbiavimai su sovietais baigiasi, kad nuolaidžiavimas sovietams veda į besąlyginį pasidavimą, mes stebimės Meškausko siūlymu, kad Pasaulio lietuvių bendruomenė ar „paskiri žmonės" turėtų ieškoti kokios „kitokios politikos". Nebus jokios tragedijos, jei ponas Meškauskas, kaip „paskiras žmogus", įsijungs į kapituliuojančių eilę. Tačiau manau, kad nei daugumos *Dirvos* skaitytojų, nei mūsų tautiškų organizacijų ant tos meškerės nepagaus. Tai jau seniai išbandytas metodas: nebe šiandie „kitokią politiką" bando įpiršti *Vienybė* ir *Akiračiai*, ir labai keista tokį „atradimą" skaityti *Dirvoje*. Tai ne „išeivijos politika", bet sovietinė meškerė! Jei šiuo metu mes negalime laimėti, tai reikia turėti kantrybės ir palaukti tinkamo momento. Visados yra geriau nieko nedaryti, negu kvailai daryti. Politikoj laimi tas, kas turi stipresnius nervus.

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $6.00 annually in the U.S., $6.00 in foreign countries; $0.75 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

• Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, dr. E. Vaišnienė, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis.

• Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

• Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $6.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.75. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

V. Meškauskas tame pačiame *Dirvos* numeryje patalpino atsakymą, pabrėždamas šitokios netolerantiškos laikysenos beprasmiškumą:

> Visi tie klausimai turi ateiti kiekvienam galvojančiam žmogui. Ir jei taip, nereikia jų baidytis ir spaudoje. Juk jie duoda ir progos patiekti rimtų argumentų prieš tokias prielaidas, įrodyti, pavyzdžiui, kad Washingtonas vistiek mus išvaduos!
>
> Blogiau, kad vietoje tokių argumentų, kiekvienas, drįstąs bet kuo suabejoti, tuojau kabinamas ant „Maskvos meškerės". Tokia netoleracija ne tik padidina heretikų skaičių, bet ir kenkia spaudai, nes skatina kiekvieną grupę steigti savo atskirą organą, nors nuomonės ne tiek daug skiriasi, kad tai pateisintų. Dabar juk pasitaiko žurnalų, kuriuos prirašo vienas žmogus.

Mus stebina ne nuomonių skirtumai, bet dr. J. Balio nusistebėjimas, kad toks V. Meškausko straipsnis iš viso buvo paskelbtas *Dirvoje,* bei jo kalbėjimas *Dirvos* skaitytojų ir tautinių organizacijų vardu: girdi, jų niekas nepagaus „ant komunistinės meškerės".

Netolima mūsų tautos praeitis rodo, kad kaip tik tokie kraštutiniai fanatikai iš kairės ar dešinės daugiausia ir užsikabindavo už svetimų meškerių. Ypač tie, kurie nepripažindavo laisvos spaudos ir laisvų diskusijų.

Kiek mums žinoma, net ir Tautinė Sąjunga, kurios vardu įtikinančiai kalba dr. J. Balys, yra atsisakiusi vadizmo principų... Nors, nenustebtume sužinoję, jog ir Meškauskas jau „išdirvintas"...

SOLISTĖ IR LIETUVIŠKAS SŪRIS

Naujienos (Nr. 125, 1976.V.26) šitaip jausmingai aprašo solistės P. Bičkienės dainavimą „bicentenial" minėjime:

> Bet kai užgiedojo Lietuvos himną, ir kai iš visų balsų išsiskyrė Bičkienės balsas, tai man net ašara nuriedėjo. Bičkienės balsas toks švelnus, toks stiprus ir taip giliai širdį veriantis, kad vien tik jos balso pasiklausyti ten vertėjo važiuoti... Kartais ją matau, užeinančią į tą pačią krautuvę, kurioje ir aš lietuvišką sūrį nusiperku. Nei ji tokia stambi, nei ji tokia išsiskirianti iš kitų lietuvaičių, bet kai ji paleidžia savo balsą, tai tikrai ji išsiskiria. O kai patraukė... „Ir šviesa, ir tiesa", tai sakau, man Bičkinė išaugo į pačią didžiausią lietuvaitę. Jeigu lietuviai, kaip ji giedojo, vadovautųsi ir „šiesa" ir „tiesa", tai mums būtų labai lengva susikalbėti... Ir kiek mes galėtume padaryti, ir kaip mes galėtume dar pagiedoti.

„SANDARA" IR TOLIAU LINKSMINA SVIETĄ

Didžiausia tragedija žmonių ir organizacijų yra tada, kai jos per jėgą bando išlaikyti laikraštį, kurio redaktorius nebelabai suvokia, ką jis rašo, neturi bendradarbių ir, greičiausia, nebedaug skaitytojų. Garbingos praeities *Sandara* pergyvena kaip tik tokį laikotarpį.

Redakcinėje paraštėje skelbiama, kad *Sandara* išeina kiekvieną penktadienį, o 1976 m. gegužės 28 d. išėjo vos 7 - tas šių metų numeris.

Čia pacituosime keletą ištraukų iš to numerio. Kalbos ir korektūros klaidų netaisėme:

> Bet dar nevėlu Helsinkio parašus atšaukti. Ten pasakyta, kad 1977 m. liepos 14 d. vėl visi konferencijos dalyviai susirinks Bulgarijoje, Belgrade, sudarys aktą ir pasirašys, kad tęsiama toliau.
>
> ° ° °
>
> Grupė Vilniaus universiteto studentų buvo pasiųsta į Maskvą susipažinti su ta Sovietų sostine.
>
> Tačiau atvažiavusiems nebuvo leista susitikti su rusų studentais, nes bijota, kad neužkrėstų, kokia pikta vakariečių dvasia.
>
> ° ° °
>
> *Ko gailisi išraėjas Silk*
>
> Vienam bankete, suruoštam pagerbti antipolio serumo išradėją dr. Silką, buvo Silkos prakalbos.
>
> Išradėjas pašnibždėjo savo kaimynui į ausį:
>
> „Kartais gailiuos, kad neišradau skiepų prieš prakalbas puotos metuš"
>
> ° ° °
>
> Pranešimai iš Londono teigia, kad Anglijoje siaučia sausra didžiausia bėgyje pastarųjų 50 metų.
>
> Keistas reiškinys: aplink Britų salas liūliuoja vanduo, o jo nėra pačioje saloje.
>
> ° ° °
>
> „Jeigu mes būtume visi kaip kauniečiai, tai neteksime ne tik Lietuvos, bet ir Žemaitijos. Jie perdaug rūpinasi savo reikalais, o tautos gerovę nustumia į antrą vietą".

Ar, iš tikrųjų, nebūtų garbingiau išeiti į pensiją ir sustabdyti tokių niekų spausdinimą...?

Vyt. Gedrimas

laiškai

NAUJAUSI RUSINIMO FAKTAI

(*Akiračiai,* 1976, Nr. 5(79))

Papildant A. Tautvydo straipsnį apie rusinimo sustiprinimą Lietuvoje, reikia pridurti dar šiuos faktus:

1. Rusų kalbos dėstymo klausimus svarstė Vilniuje įvykęs aukštojo bei specialiojo vidurinio mokslo ir žemės ūkio ministerijų bendras kolegijų posėdis. Rusų kalbos naudą lietuviams daugiausia aiškino ministro pavaduotojas K. Žukauskas. *Komjaunimo tiesa* 25 nr. nurodė kitus rusų kalbos garbintojus tame posėdy — žemės ūkio ministro pavaduotoją V. Ožiūną, ministrą H. Zabulį, L. Šepetį ir kitus.

2. Nuo šių metų sausio 1 - os Lietuvoje veikia naujas patvarkymas — „Vieningoji technologinės dokumentacijos sistema". Tuo patvarkymu visuose fabrikuose, gamyklose bei įmonėse rusų kalba paskelbta kaip pagrindinė šnekamoji kalba. Rusų kalba turi būti vedamas visas įmonės susirašinėjimas, buhalterija. Visi pramoniniai terminai turi būti rusiški. Visi įsakymai, potvarkiai, parėdymai, pagyrimai ir papeikimai taip pat skelbiami rusiškai (*Draugas,* 1976.VI.14).

3. Pagaliau dar vienas rusėjimo faktas, kuris Lietuvos spaudoje nebuvo skelbiamas, bet apie kurį informuoja iš Lietuvos grįžę turistai. Šiais metais Vilniuje sausio mėn. įvykęs Lietuvos kompartijos XVII suvažiavimas pirmą kartą tos partijos istorijoj pravestas tik rusų kalba. Net Lietuvos Rašytojų Sąjungos pirmininkas poetas A. Maldonis suvažiavimą sveikino rusų kalba. Vadinas, suvažiavime *Lietuvoje,* kuriame dalyvauja *daugumas lietuvių,* kalbėti *lietuviškai* jau nebegalima. Ir Lietuvos Rašytojų Sąjungos pirmininkas sveikinti *lietuviškai* jau nebedrįsta. Rusų carų laikais tik įstaigose būdavo iškabos: po litovski govorit vospresčaetsia. Šiandien net ir ne įstaigose govorit po litovski ne polagaetsia — kalbėti lietuviškai netinka.

A. B.

Newark, N.J.

ČIURLIONIO DARBŲ SKAIDRĖS

Atšventus M.K. Čiurlionio 100 metų gimimo sukaktį, pasibaigus minėjimams ir kalboms, lieka klausimas — kuo mes išeivijoje dar galim prisidėt prie Čiurlionio vardo išpopuliarinimo. Viena aiški spraga yra Čiurlionio darbų reprodukcijų ir skaidrių trūkumas. Kaip žinote, Lietuvoje yra spausdinami Čiurlionio darbų reprodukcijų aplankai. Taipogi, viena Dresdeno leidykla išleido meno knygą apie Čiurlionį, kurioje randasi nemažas skaičius spalvotų iliustracijų. Deja, tų aplankų kiekis yra ribotas ir jie gaunami tik privačiai iš Lietuvos. Ligi šiol, nors jau praėjo beveik metai nuo išleidimo, Dresdene leistos knygos tik reta kopija atsiranda šiapus Atlanto. O išsamaus skaidrių rinkinio lig šiol visai nebuvo. Galutinoj išvadoj, visa ši medžiaga gaunama tik privačiai, su didelėm pastangom, ir lieka privačių kolekcionierių rankose.

O kad susipažinti ir supažindinti kitus su Čiurlionio menu, galų gale reikia ne tik kalbų ir straipsnių, bet ir pačių darbų. Praeitais metais, Čiurlionio minėjimo proga, Čikagos Museum of Contemporary Art buvo rodytas platus M.K. Čiurlionio darbų skaidrių rinkinys, kurį šia proga paruošė T. ir J. Bogutai. Fotografavimo ir ryškinimo darbai buvo atlikti su dideliu kruopštumu nes skaidrių kokybė turėjo atitikti aukštus muziejaus reikalavimus.

Šis rinkinys yra pirmas ir vienintelis toksai platus Čiurlionio darbų skaidrių rinkinys, kuris buvo rodytas ir bus platinamas visuomenės tarpe. Rinkinys susideda iš 150 atskirų Čiurlionio darbų ir apima beveik visus jo ciklus, triptikus, diptikus ir sonatas. Skaidrės yra įprastinio 35mm dydžio, spalvotos, ir fotografuotos ant Kodak filmos, tuo užtikrinant ilgalaikį spalvų tikslumą. Darbo pavadinimas, kūrimo metai ir technika yra pažymėta lietuviškai ir angliškai.

Norintys skaidres įsigyti prašome kreiptis sekančiu adresu: Čiurlionio Darbų Skaidrės, 6721 S. Rockwell, Chicago, Ill. 60629, USA.

Ačiū

T. Bogutienė

AKIRAČIAMS

Trumpa, Rastenis ir Raila
gali kai ką pasakyti,
ko „žurnalistinės" smegenys
nesugebės ar nedrįs.

Laikraščiam reik smegenų,
ne šiaudadūšiškos dvasios.
Nors jų netrūksta tarp mūsų,
bet jie duris jiem uždaro.

Neškite vėliavas, vyrai,
proto, širdies, išminties
ten, kur profanai įnikę
ateitį grįsti senienom.

Viską įpratęs matuoti
galva, širdim, kišene,
Jus bent simboliškai glostau
tik su kuklia žaliuke.

K. Baltrukonis

Čikaga

AMERIKIEČIO SOCIALISTO AKIMIS

SOCIALIZMAS: PROBLEMOS IR PERSPEKTYVA (III)

Bolševizmo katastrofa socialistus išmokė, kad socializmas neįgyvendinamas be laisvės. O „gerbūvio valstybių" atsiradimas parodė, jog ir kapitalizmas atviras reformoms visuotinės gerovės linkme. Šios dvi aplinkybės, smulkiai nagrinėtos gegužės ir birželio mėn. *Akiračiuose,* dialektiškai sąlygos socialistinės doktrinos ir sąjūdžio vystymąsi ateityje.

Bet į ką socializmas išsivystys? Ir ar, iš viso, verta tą dar neryškaus pavidalo ateities socializmo augalėlį laistyti žmogiškosios energijos ir žmogiškųjų lūkesčių prakaitu?

Amerikiečių socialistas Irving Howe tą patį klausimą stato šitaip:

> „Ar dideliam istoriniam sąjūdžiui kada suteikiamas 'antras šansas'? Įsivaizduokime, kad Povilas Tarsietis ir kiti pirmykščio „kadro" nariai būtų tapę sunaikinti ar būtų padarę kokią nors milžinišką klaidą. Ar krikščionybė tuo atveju būtų pajėgusi vėliau atgauti savo jėgas ir naujai prisikelti iš izoliacijos ir nevilties?"

Howe pripažįsta, jog „socializmui didžioji istorinė proga pasitaikė pirmajame šio amžiaus ketvirtyje", bet kad jis jos dėl įvairių priežasčių nesuskato išnaudoti. Tam tikrą socializmo „istorinės misijos" dalį pasisavino besireformuojantis kapitalizmas. Gi pramoniniai atsilikusiuose kraštuose (taigi, anksčiau Rusijoje, o šiandien „Trečiajame pasaulyje") socializmas išvirto į savęs karikatūrą, į totalistinę valstybę, kurią „nejaukiu tikslumu" išpranašavęs jau 19-tame amžiuje Proudhonas, sakydamas, jog tokia valstybė tik „atrodo besiremianti masių diktatūra". Iš tikrųjų, pagal Proudhoną, joje „masės teturi tik tiek galios, kiek reikia visuotinei baudžiavai užtikrinti pagal iš senojo absoliutizmo pasiskolintus prisakymus ir principus: viešosios jėgos nedalomumas, viską apglėbianti centralizacija, sistematingas visokios individualinės, korporacinės ir regionalinės minties sunaikinimas ir inkvizicinė policija".

Apžvelgęs šias socializmo pragaištis, Howe taria, jog dar esą „per anksti pasakyti", ar socializmas galįs būti atgaivintas į gyvybingą sąjūdį, ar jis bus tik „istoriškai pasitarnavęs tiltu į kokį nors naujai radikalų humanizmą". Įdomu, jog šiame idėjiniame kontekste Howe nuvertina Europos socialdemokratų partijas, nes jos tesiekiančios didesnių reformų, „gerbūvio valstybės" stiprinimo, esamosios kapitalistinės santvarkos rėmuose.

Nors socializmo sąjūdžio ateitis randasi didelio klaustuko ženkle, tačiau pavieniai socialistai dar nėra dingę iš istorinės arenos. Šie pavieniai socialistai, pasak Howe, yra „žmonės, atsidėję tam tikrai problemai, arba tam tikram atminimui, keliančiam problemą". O problema tokia — kaip suderinti socialistinį įsipareigojimą laisvės, lygybės ir brolybės idealams su socialistiniu įsipareigojimu kolektyvistinės struktūros santvarkai?

Tradiciškai socialistai pasitikėjo, jog socialistinis visuomeninės santvarkos pertvarkymas — nuosavybės formų bei santykių transformacija — savaime sukurs pakankamas sąlygas ir laisvės, lygybės, brolybės vertybėms sužydėti. Tačiau šiandien žinome iš liūdnos patirties, rašo Howe, jog žingsnis nuo privačių nuosavybės formų į valstybines dar nebūtinai reiškia ir kokybinį buities sąlygų pagerėjimą ar specifiniai socialistinio humanizmo vertybių įsikūnijimą.

Howe taip pat pastebi, jog vyresnieji marksistiniai sąjūdžiai pagrindinį dėmesį teikdavo politinių priemonių (strategijos, taktikos, propagandos) klausimui, dėl kurio buvo susidaryta didžiai rafinuotų teorijų. Apie tomis priemonėmis siekiamų tikslų vidinį turinį, apie būsimosios socialistinės visuomenės struktūrinius ir vertybinius elementus, jie mažai ką teturėdavo pasakyti. Dažnai būdavo pasitenkinama tik paprastu nusiraminimu: jei sykį „mes" paimsime valdžią į savo rankas, tai su visomis problemomis „mes" ir susitvarkysime.

Šiandien mąslesnieji socialistai jau kiek kitokio nusistatymo. Howe net pripažįsta, jog užklausti, kaip jie įsivaizduoja socializmą, instinktyvinis atsakymas juose dažnai reiškiasi neiginiais („ne, mes neturim minty pramonės suvalstybinimo, mes atmetam proletariato diktatūros sąvoką" ir t.t.), savikritiniu atsiribojimu nuo anksčiau prisilaikytų normų. Šiaip, dabartiniai socialistai linkę daugiau kalbėti apie gyvenimo kokybę, vertybes, standartus, gėrybių paskirstymo prioritetus, negu apie institucijas ir jėgos santykius. Tačiau, kuriant ateities santvarkos viziją, lygiai iškyla abudu rūpesčiai.

Kolektyvinio veikalo „Essential Works of Socialism" įžangoje Howe ties šiais klausimais plačiau nebeapsistoja. Bet straipsnyje „Images of Socialism" jis ir bendraautoris Lewis Coser smulkokai pasisako apie socialistų pageidaujamas vertybes ir visuomenės struktūras. Norėtume ilgėliau pacituoti jų samprotavimus esminiu planavimo bei decentralizacijos klausimu:

> „Tradicinė socialistinė mintis didele dalimi ir neišvengiamu būdu kėlė ekonominę centralizaciją kaip sąlygą planavimui, ypač gi „pereinamojoje" stadijoje tarp kapitalizmo ir socializmo. Toji pažiūra — iš dalies buržuazinės revoliucijos palikimas, kuriai buvo reikalinga centralizuotoji valstybė, iš dalies atspindys devynioliktojo amžiaus technologijos stovio, reikalavusio centralizuotų gamybos vienetų, ir iš dalies konsekvencija iš leninizmo, pabrėžusio centralizmą kaip būdą rusų ekonomijos chaosui įveikti, bet be reikalo iškėlusį jį į dogmas tose šalyse, kur tokiam centralizmui nebuvo pateisinamų sąlygų. Nežiūrint, kokią reikšmę centralizmas bebūtų turėjęs istorijoje, šiandien jis jos jau nebeturi. Pasak ekonomisto Colin Clark, naujosios energijos formos įgalina mažus, decentralizuotus pramonės vienetus ekonomiškai tvarkytis. Iš tiesų, kiekvienas demokratinio socializmo impulsas skatina šitokią tendenciją. Jei prasminga kalbėti apie masinį darbininkų, piliečių, visų žmonių dalyvavimą ekonominiame visuomenės gyvenime, tai toks dalyvavimas turi pirmų pirmiausiai reikštis mažuose ekonominiuose vienetuose. Tik tokiuose vienetuose įmanoma nespecialistui išlaikyti bent kokią kontrolę.
>
> Iš stalinistinio „planavimo" galime pasimokyti, jog ūkinis planas neturi sekmės, veikiai suyra, jei sauviškai užkraunamas iš viršaus ir aptveriamas stangriais nurodymais, užkertančiais tą lankstumą ir tą ekonominį žaismą, kurio reikalauja demokratinė visuomenė. Socialinis planavimas, suvoktas demokratiškai (...) suponuoja tik bendrą krypties nurodymą iš viršaus. Visa kita, — kintamųjų sprendimas, algebrinių galimybių aritmetinis išpildymas, turi kilti iš apačios, iš demokratinėje bendruomenėje dalyvaujančių ekonominių vienetų sąveikos, kooperavimo ir konflikto.
>
> Visa tai verčia susilpninti (nors ir ne visai panaikinti) tą kirtį, kurį socialistai nuo seno dėdavo ant gamybos priemonių nacionalizavimo, produktingumo kėlimo, visuotinio planavimo ir t.t. Tiesa, socializmas dar vis prileidžia privatinės nuosavybės pagrindinėse pramonės šakose panaikinimą, tačiau beveik joks socialistinis sąjūdis, išskyrus anglin pavirtusius trockistinius pavidalus, šiandien nebeteikia išskirtinai didelės reikšmės nacionalizavimui kaip tokiam. Kone visi socialistai šiandien jaučiasi priversti pridurti, jog svarbiau yra tai, kokiam tikslui suvalstybinimas pajungtas ir kaip toli suvalstybintoje pramonėje įvesta demokratinė kontrolė. O dar reikšmingiau yra tai, jog nacionalizavimo samprata, be to, modifikuojama ir sekančia prasme: nėra toliau reikalo manyti, jog visos pramonės šakos privalo pereiti valstybinėn nuosavybėn (net ir „pereinamaje laikotarpy"). Gildinio socializmo teikiamas svoris atskiroms darbininkų gildijoms, kurių kiekviena savinasi bei vadovauja atitinkamai gamybos šakai, be abejo, sukelia galimų kovų tarp įvairių pramonės šakų vaizdą, bet tuo geriau! Gildijos, kooperatyvai, vadinkime juos kaip sau norim, sudaro eventualias užtvaras ginimuisi nuo visa sau pasiglemžiančio valstybės milžino. Nes gi būtų visiškai paika manyti, jog absoliutinė valstybė nustotų reikšti pavojų žmogiškajai laisvei vien dėl to, kad ji dabar jau „mūsų" rankose. O gausingi politiniai bei ekonominiai vienetai, veikiantys kartu nuolatinėje kooperavimo-konflikto įtampoje, teikia geriausią „garantiją", jog valdžia nesusitelks menedžerinės oligarchijos kumštyje, atseit, kad šis kapitalistinėje santvarkoje jau toli priekin pažengęs procesas nepersimes ir į socializmą. Šitokie autonominiai vienetai, tarnaujantys buferiais tarp valdžios ir liaudies, leistų reikštis įvairialypėms, netgi prieštaringoms socialinio gyvenimo tendencijoms. Iš to kylantys konfliktai atliktų sveiką socialinio reguliatoriaus funkciją. Juk jei konflikto užslopinimas leidžia krautis neapykantai iki sprogimo taško, tai konflikto normalizavimas kuria ryšį tarp visuomenės sudedamųjų dalių ir neleidžia tarpusavio kivirčams susitelkti į eksplozyvinę masę. Net ir našumo (efficiency) požiūriu tai duotų geresnius rezultatus už komunistinėje Rusijoje praktikuojamą biurokratinį valstybinį reguliavimą.
>
> Konfliktai veda į socialinį suirimą tik tuo atveju, kai bandoma visus žmogiškosios asmenybės aspektus suvesti į priklausomybę vienai ar kitai visuomeninei grupei. Tuomet nesutarimai palyginti menkais klausimais išauga į „valstybines aferas". Kol nereikalaujama laikytis „totalinio atsidavimo" dogmos (turėjusios kenksmingų pasėkmių tiek leninistinėje, tiek ir socialdemokratinėje versijoje), kol individui pripažįstama galimybė reikštis įvairiuose susitelkimuose ir nė viename jų

nepasinerti visu kūnu ir siela, tol visuomeninis audinys bus pajėgus pakelti nuolatinę seriją konfliktų.

Tokioje visuomenėje našumo kriterijus nebeturėtų lemiamos reikšmės. Žinoma, socializmo statybos pradžioje, našumas būtinai reikalingas saugaus ir laisvo gyvenimo materialinių sąlygų sukūrimui. Bet jis reikalingas tik tam, kad, taip sakant, vieną dieną prarastų savo reikalingumą".

Tuo būdu dabar JAV - ių senato svarstomas pasiūlymas išskaldyti didžiąsias naftos bendroves (kontroliuojančias visas pramonės fazes, nuo šaltinių ieškojimo iki galutinio produkto tiekimo rinkai) yra tipiškai „socialistinis" naujesniąja prasme (palyginus, sakykim, su tradicinių socialistų reikalavimu naftos bendroves suvalstybinti). O bendrovių „kapitalistiniam" argumentui, kad toks išskaldymas sumažintų produktyvumą bei našumą, priešpastatomas „socialistinis" teigimas, kad naftos bendrovėse, tokiose, kaip jos dabar atrodo, yra susikoncentravę per daug ekonominės bei politinės galios.

Howe ir Coser su pritarimu cituoja anglų socialisto R.H.S. Crossman nuomonę, jog „suplanuotasai ūkis ir centralizuotoji valdžia nustojo buvę socialistų siekiais". Šieji procesai juk visame pasaulyje jau vyksta savaime, skatinami ekonomijos, pajungtos nuolatinės karinės paruoštiės reikalavimams. „Pagrindinis socializmo uždavinys — neleisti valdžiai susikoncentruoti nei gamybos menedžerių, nei valstybės biurokratų rankose, arba, trumpai tariant, išskirstyti atsakomybę ir tuo būdu praplėsti pasirinkimo laisvę". Howe ir Coser priduria, jog „pasauliui organizuojantis vis didesniais ir vis labiau nuo žmogaus nutolstančiais junginiais, socializmo užduotis yra saugoti, kad menedžerių atsakomybė neišvirstų į privilegijuotumą. (...) Ką, ką, bet socializmo aukščiausias tikslas yra ne laimės siekimas, o laisvės ugdymas".

Kalbėdamas apie socialistinę politiką „gerbūvio valstybėse", ypač JAV - ėse, amerikietis Michael Walzer skiria dvi fazes prispaustųjų piliečių kovoje už ligybe ir laisve pasinaudojimo teisę. Pirmoji — tai kova už „matomumą", už pripažinimą aukščiausiose valstybės valdžios instancijose. Šioje fazėje valstybinė, federalinė biurokratija priverčiama imtis prispaustųjų ir beteisių gynybos prieš tam tikrus vietinius elitus ir lokalines institucijas. Tik šitokiu būdu, pvz., negrai įveikė segregaciją Amerikos pietinėse valstijose. Be centrinės valdžios intervencijos ir atstovavimo, nugalėjusio išnaudotojišką ir nedemokratinę tradicinę vietos santvarką, juodosios rasės antros eilės piliečiai nebūtų sau priklausiančių teisių išsikovoję. Šiąja tad prasme pirmoji fazė sutampa su „gerovės valstybės" plėtote, nes gerovės valstybė savo prigimtimi yra ta, kuri sąmoningai siekia platesnio ir lygesnio kapitalizmo bei parlamentarizmo vaisių paskirstymo.

Gerbūvio valstybei atsiekus savo tikslo — visų rasinių, lytinių, socialinių grupių integravimo į centrinės valdžios aparato saugojamą gėrybių paskirstymo sistemą, kyla naujas politinis uždavinys. Šioje antroje fazėje socialistai turėtų siekti, kad politinio svorio ir demokratinės veiklos laukas iš valstybės būtų perkeltas į savivaldybę ir į vietos bendruomenę. Tai nereiškia siekimo, kad valstybė „išnyktų" (kaip pranašavo Marksas komunizmo įsitvirtinimo atveju), bet kad jinai atsitrauktų, pasilikdama sau tik protekcinę funkciją, o šiaip leisdama piliečiams tvarkytis tiesioginės savivaldybės principu. Ateities socialistinėje vizijoje politinės piliečių aspiracijos orientuosis ne tiek į valstybę, kiek į vietines institucijas — į miestų ir miestelių savivaldybes, unijų ir profsąjungų skyrius, universitetus ir mokyklas, bažnyčias, politinius, socialinius, kultūrinius susivienijimus ir t.t. Todėl, susumuodamas, Walzer ir prasitaria, jog reformuoto kapitalizmo ar „gerbūvio" valstybės sąlygomis politinė galia tenka išsikovoti dusyk: pirmą sykį — kartu su liberaline biurokratija prieš neteisėtas vietines institucijas, ir antrą sykį — jau prieš liberalinę biurokratiją už demokratiškai tvarkomas vietines institucijas.

Iš to, kas aukščiau pasakyta, matosi socialistų išvada, jog komunistų partijos valdomose šalyse valstybė yra žmogiškųjų aspiracijų priešas, o pažangiose kapitalistinėse santvarkose valstybė tėra laikinas bei proginis žmogaus sąjungininkas kovoje prieš neteisingumo ir nedemokratiškumo elementus. Jei socialistai ir toliau puoselėja kolektyvistinės visuomenės sampratą, tai kolektyvizmu čia tenka suprast nebe viską savin susemiančią valstybę, kad ir gerbūviškai nusiteikusią bei parlamentariškai rikiuojamą, o mažais ir įvairiais vienetais pasiskirsčiusią savivaldą. Gal šitokios koncepcijos ryškinime, gal mažosios, žmogiškai įmanomos skalės propagavime socializmas ir ras sau rytojaus uždavinį?

Užskleisdami šią apybraižą, kurioje į šiandieninį socializmą pažiūrėjome pačių socialistų akimis be jokių kritinių komentarų iš šalies, pasikliausime ir vėl prof. Irving Howe žodžiais:

Laisvė neatima duonos iš proletarų. Ji tik tironams neleidžia užmigti.

Edgar Moriz
(„Dissent", Fall 1975)

„(...) Kiekvienu atveju, mes nei galime, nei siekiame atkurti tradicinio socializmo nekaltumą. Mes galime stengtis vystyti autonominių bei pliuralistinių institucijų schemą kolektyvistinės ekonomijos rėmuose. Mes galime ryžtis dėti lemiamą kirtį ant demokratinio dalyvavimo. Mes galime argumentuoti, jog slinktis link ekonominio kolektyvizmo yra istoriškai neišvengiama ir jog todėl vienintėlis žmogui galimas pasirinkimas yra tarp biurokratinio autoritetizmo ir demokratinės kontrolės. Bet galutinėje sąskaitoje žinome, jog „istorija" mums nieko negarantuoja: viskas yra žmogiškosios valios klausimas.

(...) Socializmo vizija ir toliau pasilieka realia ateities galimybe, giliu žmogaus poreikiu. Gal praeities pralaimėjimų akumuliacija dar gali sudaryti prielaidą pradžiai iš naujo".

(Visos šiame straipsnių cikle panaudotos citatos paimtos iš Irving Howe redaguotos antologijos „Essential Works of Socialism" (Holt, Rinehart and Winston, 1970)).

(m. dr.)

ATGARSIAI

ŠUNS KOMENTARŲ BEIEŠKANT
(*Akiračiai* aplamai)

— Kokį atentatą rengia tas bolševikas?

— Apie tai reikia pasiteirauti pas visažinantį *Akiračių* buldogą.

(*Dirva*, 1975.XII.4)

VISKAS PRIMELUOTA
(„Antraip" *Akiračiai*, 1976 m.Nr.4(78))

Gerai, kad B.R. atvirai pasisako esąs kitokios nuomonės negu anais metais, kai čia pat Dirvoje net keiksmais puldavo V. Tysliavienę ir S. Narkeliūnaitę, kuomet jos pradėjo 'bendradarbiauti su kraštu' — su okupanto patikėtais valdžios asmenimis. Būtent, dabar jis jau itaigoja, jog nieko blogo, nuvykus Lietuvon, per G. Kraštą prabilti... Anot jo, tai 'gana naudingas laikraštėlis, protarpiais atliekantis visiškai pozityvų vaidmenį'. Girdi, tas spaudinys kai kuriem lietuviam emigrantam 'sutvirtina simpatijas tarybinei Lietuvai ir karštą meilę raudonajai Maskvai'. Nors apsisukęs B. Raila tuoj taria ir antraip: esą, G. Krašto 'perdėm primityvios, plikos ir naivios brežnevinės propagandos būdai ir... išpuoliai... nieko savo tarnybai nepalenkia'.

B.R. smarkiai barasi, tik ničnieko nepajėgia nuginčyti kas Dirvos 8 nr. rašyta. Be pagrindo užmezgęs barnį, jis ima gražbyliauti, savišku iškalbingumu savai nuomonei palenkti. Bet, stokodamas tikrų atgumentų, vengia tiesiai dalyką nagrinėti, o graibstosi už pašalinių smulkmenų, nors ir tai nieko nepagelbi. (...)

Skirpstas
(*Dirva*, 1976.VI.17)

Jei Dirvoje, *rašant apie M. Baronaitę - Grėbliūnienę, „viskas Skirpsto ar liguistai įsivaizduota, ar bėgėdiškai primeluota", tai ne pašalinė smulkmena. Tai spaudos nuosmukio išraiška, pridengta šlubos moralės slapyvarde* — Red.

UŽUOMINOS — BAILIŲ KALBA
(Akiračiai *aplamai)*

Prigyvenome laikus, kai jau vengiame daiktus vadinti vardais. Imame kalbėti vis užuominoms, metaforom. Štai „Draugo" gegužės 10 numerys įdėtas J. Ylos laiškas „Šaulių s - gos reika-

(tęsinys 15 - me psl.)

„LIETUVA MANE PADARĖ TOKĮ"

JONAS MEKAS IR JO LIETUVIŠKAS DIENORAŠTIS

Le Monde yra rimčiausias Prancūzijos dienraštis, visų pripažintas vienu iš penkių geriausių pasaulyje laikraščių. 1976 m. gegužės 27 d. numeryje jis patalpino platų, 5 skilčių straipsnį apie naujas sroves Amerikos kinematografijoje, paskirdamas jį dviems naujojo kino kūrėjams: Emile de Antonio, „radikalui", ir Jonui Mekui, „lietuviui".

Spausdiname *Le Monde* straipsnio dalies, skirtos Jonui Mekui, ištrauką — Red.

Per pastaruosius penkiolika metų Jonas Mekas tapo savo rūšies mitu tiems, kurie kinematografiją vertina kitokiais negu Paryžiaus ar Hollywood'o mastais. Sekdamas du „guru" — anglą Lindsay Anderson ir prancūzą Francois Truffaut, kurie tarp 1956 ir 1958 m. paskelbė naujo, *kito*, tariamai „laisvo" kino gimimą — ir, iš tiesų, jis kurį laiką skaitys save tiek „free cinema", tiek ir ankstyvosios „nouvelle vague" palikuoniu — Jonas Mekas labai greitai atsisakė nuo tradicinės, romantiškos septintojo meno koncepcijos, beveik vienui vienas pradėdamas kovą už „naująjį amerikietišką kiną". Kartais vadinamas *underground'u* (pogrindžiu), kartais eksperimentaliniu, šis naujas kinas ieškojo savo kelio, atstatydamas ryšius su prancūzų ir sovietų trečiojo šio amžiaus dešimtmečio avangardais. Šiandien mūšis jau laimėtas. Jonas Mekas kovoja naujame fronte.

Vieną vakarą randamės miesto centre, netoli Washington Square ir Greenwich Village, netoli New York University, kur dėsto jų grupės draugai, Annette Michelson ir P. Adams Sitney. Penkios minutės pėsčiam nuo Anthology Film Archives, kur pastoviai rodomi pasaulinio „avangardo" filmai, kur galima pamatyti kartais ir komercinių filmų, jei jų autoriai vadinasi Dreyer, Cocteau ar Renoir. Pailgas „studio", kurio langai rodo Broadway, toli nuo Times Squaře šviesų, truputį nepriėjus iki Wall Street: tai liekanos pirmųjų šio amžiaus trisdešimties metų New Yorko, kurio grandioziškas, bet atvirai pripažintas negražumas, laikui bėgant, apsitraukė kone meniška patina. Ketvirtame aukšte vyksta Richard Foreman spektakliai. Šeštajame — Jonas Mekas įkurdino savo šeimą, išdėstė savo knygas ir, štai, didžiulės patalpos kampe tiesia savo mažą ekraną.

Jau beveik vidurnaktis. Jonas Mekas mums rodo šešias pirmąsias rites savo filmuoto dienoraščio, susukto ant 16 mm juostos ir apimančio periodą tarp 1949 ir 1963 metų. Numatytas pavadinimas: „Lost, Lost, Lost". 1949 - ji metai: Jonas, su savo broliu Adolfu, atsiduria Williamsburgo ghetto Brooklyne. Jiedu atvyksta iš D.P. stovyklos Vokietijoje. Vos koja palietęs Amerikos žemę, Jonas Mekas jau susirado Bolex'ą, su kuria jis pradės diena iš dienos filmuoti jauno emigranto išgyvenamą amerikietišką realybę. Fantastiški vaizdai: sulysęs, į mėnulį užsižiūrėjęs jaunuolis, pasimetęs lietuviškojo ghetto vienišume. Aplink jį, jo tautiečiai — emigrantai: „Jie čia atvyko tuojau po karo, — aiškina mums Jonas Mekas, — kaip išvietinti asmenys. Jie ir dabar tebeturi tas pačias organizacijas, kurios matomos filme, kovojančias už „laisvą Lietuvą". Šis daiktas, vadinamas išvietintu asmeniu, yra naujų laikų kultūrinis produktas. Aš norėčiau vieną dieną jį aprašyti, išanalizuoti".

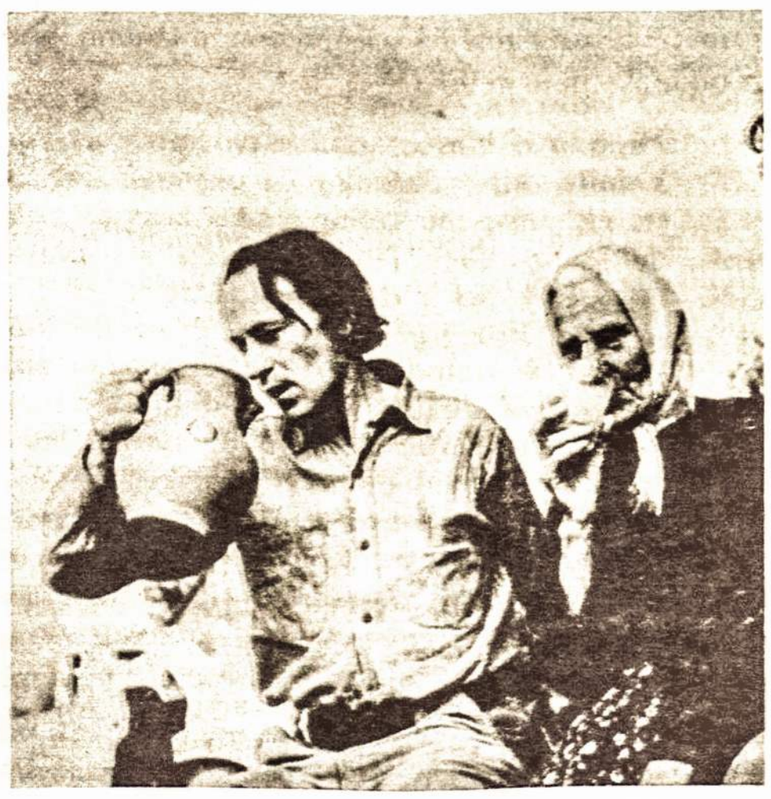

Jonas Mekas su motina, Lietuvoje 1971 m.

„Mes visi svajojome grįžti į savo gimtąjį kraštą, tikėjome, jog reikalai susitvarkys, jog mažieji kraštai, taigi ir Lietuva, atgaus savo nepriklausomybę. Trisdešimt metų praėjo nuo karo pabaigos, ir šios svajonės tapo visai irrealistinėmis. Kai esi kilęs iš didelio krašto, kaip, pavyzdžiui, Italija, nėra ko per daug rūpintis — daraisi amerikiečiu, apsivedi, susilauki vaikų. Tėviškėje lieka daug italų. Bet jei priklausai mažai tautai, kuriai gresia išnykimas, negali sau leisti prarasti nei vieno gyventojo. Tos minties negali nei sekundei atsikratyti. Aš esu tai labai įsisąmoninęs, aš atsisakau tapti amerikiečiu. Kažkas, iššiūrėjęs mano filmuotą dienoraštį, apibūdino mane, kaip „reluctant American"... Aš gyvenu čia, aš dirbu čia, savo darbo ir veiklos man nebūtų leidžiama atlikti kitur. Tačiau tai dar nereiškia, jog aš visą savo gyvenimą praleisiu čia: aš esu Amerikos pilietis, tai ir viskas. Viena mano dalis visados liks Lietuvoje".

1971 m. rugpiūčio mėnesį broliai Mekai, gavę sovietinių autoritetų leidimą, po daugiau kaip 25 metų nebuvimo, apsilankė savo tėvynėje. Jų motina, gimusi 1887 m., pasitiko juos jų gimtajame kaime, Semeniškiuose, apsupta likusių brolių ir seserų, dirbančių valstybiniuose ūkiuose. Iki 1955 m. Jonas Mekas pastoviai rašė savo dienoraštį lietuviškai, jis niekad nenustojo rašęs eilėraščius savo gimtąja kalba (jų dalis išspausdinta sovietinių valstybinių leidyklų). Ir jo dienoraštis, greičiausiai, kurią dieną bus išspausdintas. Jo apsilankymo tėviškėje dėka atsirado filmas, unikumas kinematografijos istorijoje: *Kelionės į Lietuvą prisiminimai*, kuriame tampriai susieta filmuoto dienoraščio forma su amerikiečių avangardui rūpimais formaliniais ieškojimais. Šio filmo įtaka Jungtinėse Valstybėse — o ypač universitetuose — buvo tokia didelė, jog kiekvienas jaunas, „nepriklausomas" amerikietis - kineastas noriai griebiasi kameros, tarytum plunksnos, ir kalba apie savuosius, apie neištirtus vaikystės ir šeimos pasaulius.

Savo filme „Lost, Lost, Lost", Jonas Meas naudoja tą patį komentaro principą kaip ir „Prisiminimuose": atsisėdęs prieš mikrofoną, autorius laisvai komentuoja per ekraną plaukiančius vaizdus — „Savo mintimis ir jausmais, aš persikeliu į aną epochą, bandydamas atrasti ano meto mintis ir požiūrius". Ir kiek aimanuojantis balsas atsileidžia karts nuo karto ir ima siūbuoti ternariniu ritmu, atšaukdamas prabėgusią praeitį, nevisados gerai suprastą, tarytum neatskiriamą nuo dabarties.

„Mano 1971 m. apsilankymas, — sako Jonas Mekas, — sutvirtino mano įsitikinimą, jog Lietuva negalės būti ištrinta iš žemėlapio, nes tenykščiai žmonės — stiprūs. Jų pagrindinis rūpestis — ne komunizmas, o Rusijos respublika, kelianti kartais pavojų kitoms sovietinėms respublikoms: ji verčia jų gyventojus kalbėti rusiškai, stengiasi įvesti savo rašybą. Užtat nerusiškos respublikos ryškiai pabrėžia savo tautinę kultūrą. Ar žinote, kad, pavyzdžiui, sovietinė Rusija retai tesiunčia, kad ir į New Yorką, kitų respublikų muzikines grupes, neprisideda prie jų išgarsinimo užsienyje? Tiek gruzinai, tiek ir lietuviai, latviai ar estai — jie turi prasimušti vieni patys. Jie tai žino, bet apie tai nekalba, Tačiau savo pačių respublikose jie bando stabdyti savo didžiojo kaimyno ruso ekspansiją".

Kitos Jono Meko filmuoto dienoraščio juostos, pavyzdžiui, kad ir dalis, apimanti 1965 - 1968 m. perijodą, filmuota skirtingame, daugiau „eksperimentiniame" stiliuje ir montuota anksčiau, kaip tik išryškina, autoriaus nuomone, faktą, jog jo kūrybinė veikla neišvengiamai vyksta fikcijos, fantazijos plane: „Aš tik pavėluotai supratau, jog mano rodomame New Yorke visados būdavo daug sniego, daug medžių. O tuo tarpu New Yorkas — tai ne sniegas ir ne medžiai. Aš filmavau savo vaikystės prisiminimų medžius ir sniegą, kūriau fiktyvinį New Yorką, kuris daugiau atitinka mano prisiminimus, negu tikrąjį New Yorką. Lietuva mane padarė tokį, koks esu, ji prižiūri kiekvieną mano filmuojamą planą, ji 99 - iais procentais stovi mano užnugaryje".

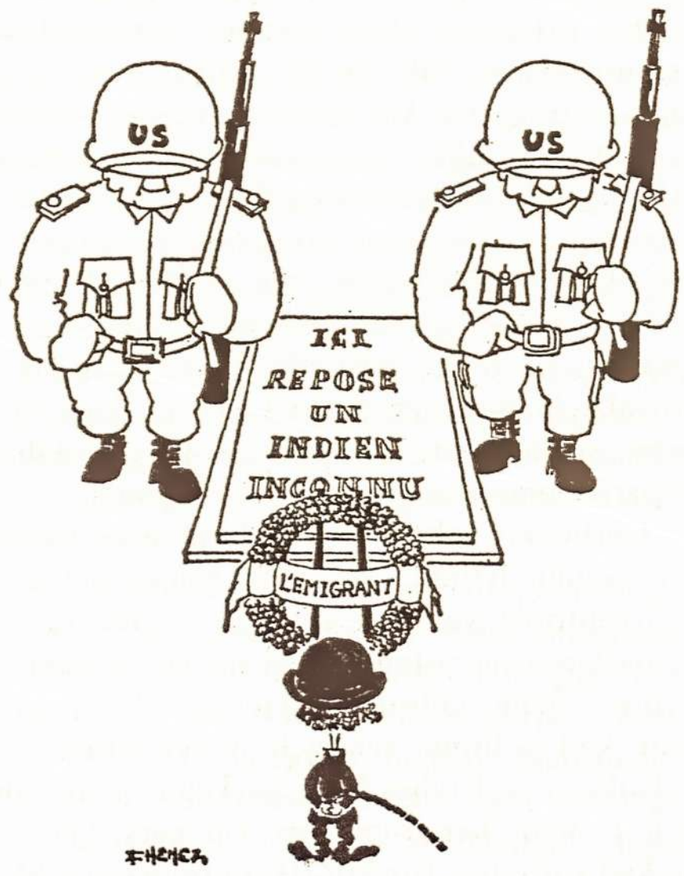

LE MONDE ILIUSTRACIJA PRIE STRAIPSNIO
Ant antkapio: „Čia ilsisi nežinomas indėnas"
Ant vainiko: „Emigrantas"

PASKAITOS, FILMAI, ARCHYVAS

POEZIJOS DIENOSE ČIKAGOJE

Praėjusius du pavasariu, lyg paukštis, Čikagon užklydo dviejų dienų poezijos šventė, pavadinta „Poezijos pavasaris Čikagoje“. Ligi tol pavasarinės poezijos šventės tevykdavo Lietuvoje. Poezijos pavasaris Čikagoje (PPČ) įvyko neatsitiktinai. Jau buvo nusibodę tie įprastiniai minėjimai ir poezijos vakarai. Taip pat pasigesta vakaro, kuriame būtų galima lygiagrečiai išgirsti ir dabartinėj Lietuvoje ir išeivijoje rašančių poetų kūrybą. Sprendžiant šias dvi problemas, ir gimė Poezijos pavasaris Čikagoje.

Šiais metais įvyko dar kita, visai nauja poezijos šventė, vardu — „Poezijos dienos Čikagoje“ (PDČ). Ją rengė Algimantas Kezys, SJ., ir Kazys Bradūnas. Ruošiamos šventės apipavidalinimas, net ligi reklaminio plakato išvaizdos, priminė ruošiamus PPČ. Poezijos dienos Čikagoje ne vien tik išore pasekė PPČ (neskaitant jau vardo panašumo), bet PDČ buvo suruoštos lygiai tuo pat laiku, toje pačioje vietoje, kaip kad būdavo ruošiamas Poezijos pavasaris Čikagoje.

Poezijos dienos Čikagoje įvyko gegužės 21 - 22 d. Jaunimo centro kavinėje. Poezijos dienų programa tęsėsi dvi dienas. Tai buvo labai ambicingas užsimojimas, nes reikėjo paruošti bent dvi atskiras poezijos programas, kurios neatrodytų sudurstytos iš gabalų. Jau ir taip sunku paruošti net vieną programą. Rengėjai problemą išsprendė, pasirinkdami lengviausią išeitį. Pirmąją šventės dieną jie paskyrė minėjimui, o antroje dienoje poezijos vakarą apkaišiojo paskaita, filmu ir archyvo atidarymu, kurie tiktų bet kuriai, su poezija nieko bendro neturinčiai vakaronei. Be pačios šventės suorganizavimo, nesijautė, kad rengėjai turėtų ką nors aiškaus pasakyti ar parodyti.

Penktadienio programa ištisai buvo skirta poetui Jonui Aisčiui. Tai jau antras Jono Aisčio paminėjimas poezijos šventėje Čikagoje. Vakaras pradėtas Kazio Bradūno žodžiu, kuriame jis pateikė kelis asmeniškus Aisčio prisiminimus ir padainavo kelis tapusius dainomis eilėraščius. Vėliau buvo rodomas Lietuvių foto archyvo filmas apie Joną Aistį. Filmas suktas Vašingtone ir Čikagoje. Penktadienio vakaro užsklandai žodį tarė Aldona Aistienė, specialiai iš Vašingtono atvykusi filmo premjerai.

Penktadienio programos centre, be abejo, buvo A. Kezio susuktas filmas apie Joną Aistį. Filmas yra ne dokumentinio, bet šeimyninio (home movie) pobūdžio. Filme Aistis rodomas vaikščiojantis Vašingtone, besižvalgantis aplinkui ar žiūrintis į dangų. Jis lipa laiptais, uosto gėlytes. Filmas suktas tuo pačiu receptu kaip ir A. Salio, J. Brazaičio, M. Vaitkaus ir J. Vaičiūnienės gyvenimą vaizduojantieji filmai. Labai mažai iš jų apie patį žmogų tesužinome, nes vaizdai yra statiški, o nuotaika dirbtina. Žmogus A. Kezio filmuose rodomas kaip iškamša. Niekur Jono Aisčio nesimatė kaip natūralaus, nuoširdaus žmogaus. Net ir šeimos scenos filmuotos dirbtinu pozavimu. O ką jau kalbėti apie Jono Aisčio, poeto, parodymą.

A. Kezys yra įsisavinęs filmavimo techniką, kuri yra visai netinkama lietuviškam gyvenimui rekorduoti. Lietuvių tarpe išeivijoje yra labai mažai vaizdinės medžiagos. Beveik viskas, kas yra įdomu ar vertinga, vyksta žodinėje plotmėje. Tas dar labiau tinka mūsų vyresnei kartai, kurią A. Kezys bando filmuoti. Nei A. Salio, nei J. Aisčio, nei kiti filmai vaizdiniai nieko skirtingo ar išskiriančio neturėjo. Bet apie save, savo darbus bei laikotarpį jie daug ką turėtų p a s a k y t i. A. Kezys visai nekreipia dėmesio į garsinės medžiagos turinį, nei į gerą garso užrekordavimą, bet švaistosi su filmavimo aparatais, ieškodamas prasmingų vaizdų, kurių ištikro nėra ir negali būti. Atsiranda filmai, kurie nei asmeniškai įdomūs, nei kultūriniai vertingi. Telieka trafaretiniai mirštančių žmonių vaizdeliai, nufilmuoti be grožio jausmo ar pagarbos. Ilgoje Jono Aisčio filmo scenoje, pavyzdžiui, poetas skaito savo eilėraščius iš knygos. Jis pastatytas buto kampe, o kamera nukreipta taip, jog rodo vaizdą, kuriame rankoje laikoma knyga net nosį uždengia. Užnugary matosi kreivi paveikslai, kreivas sienų suėjimas. Lūpos nesusinkronizuotos su girdimu garsu. Reikia stebėtis, jog A. Kezys drįso tokį filmą, iš viso, rodyti, jau neskaitant to, kad jį rodė tariamai iškilioje poezijos šventėje.

Aptariant penktadienio vakarą, negalima aplenkti A. Aistienės žodžio. Tikėjausi tiktai trumpos padėkos, nes buvo skelbiama, kad ji tik dalyvaus filmo premjeroje. Ji visus kaip žaibas nutrenkė savo įžvalgiu Jono Aisčio prisiminimu. Tai buvo geriausia penktadienio programos dalis.

Buvo skelbiama, kad Poezijos dienų programa bus įvairi. Sutinku, jog šeštadienio programa tikrai buvo tokia įvairi, bet, ar tas įvairumas turėjo ką bendro su poezija, — tai jau kitas klausimas. Ką bendro turi Tautosakos archyvo atidarymas su poezijos švente? Taipogi, koks ryšys tarp filmo apie Pensilvanijos angliakasius ir poezijos? Tematinio ryšio nėra, tik asmeninis: A. Kezys ir Elena Bradūnaitė — abu darbavosi, Pensilvanijos lietuvių tarpe rinkdami medžiagą. Popiečio programą pradėjus su E. Bradūnaitės paskaita apie liaudies dainas, ypač apie surinktas Pensilvanijoje, buvo lengva pridėti ir filmą apie Pensilvaniją, ir archyvo (kuriam vadovaus E. Bradūnaitė) atidarymą.

Gaila, kad rengėjai neišnaudojo popietinio laiko rimtiems poezijos svarstymams. Šįmet sueina 25 metai nuo „Žemės“ antologijos išėjimo. Buvo praleista proga išsamiai paryškinti žemininkų poezijos įnašą. Tokia paskaita būtų buvus geru įvadu vakarinei programai, kurios pagrindinis dalyvis buvo žemininkas Henrikas Nagys.

Popiečio programa prasidėjo su paskaita — „Pirmapradė poezija — liaudies daina“, kurią skaitė E. Bradūnaitė. Ji patraukė publikos dėmesį savo gyvu kalbėjimo būdu, gražia lietuviška kalba bei išvaizda ir nuoširdžia meile lietuviškai dainai. Ji papasakojo, kaip ir kokiose sąlygose dainas surinko, ir nemažą dalį paskaitos paskyrė į juostą įrašytų dainų grojimui arba perteikimui savu dainavimu. Tie, kurie yra pripratę prie linksmos ir šeimyniškos vakaronių nuotaikos, buvo sužavėti. Tačiau tie, kurie tikėjosi dalykiškos paskaitos apie poeziją arba rimtos liaudies dainų analizės iš folkloro srityje daktaratą beruošiančios prelegentės, buvo nusivylę. Deja, klausytojai iš prelegentės nieko daugiau nesužinojo apie liaudies dainas negu galima rasti tautosakos vadovėlio skyrelyje. Toks pašnekėsys, su įterptais pamokymais, jog reikia daugiau dėmėsio kreipti autentiškoms liaudies dainoms, tiko moksleiviams ar studentams, o ne vyresnei kartai ir išsilavinusiai publikai, susirinkusiai į šią šventę. Liaudies dainų poetiškumas liko nepaliestas. Prelegentė pakartotinai teigė, jog liaudies dainos yra poetiškos, bet kaip ir kodėl jos poetiškos arba kokios poetinės priemonės ar simbolika jose randasi, ji taip ir neišryškino. Išvadoje, — ši paskaita tik savo vardu įtiko į poezijos šventės rėmus. A. Kezio filmas „Ten kur anglių kalnai stėri“ iliustravo E. Bradūnaitės paskaitą Pensilvanijos liaudies dainininkių vaizdais. Su poezija filmas nieko bendro irgi neturėjo. Po paskaitos ir filmo sekė Tautosakos ir Tautodailės archyvo atidarymas, kuriame irgi kalbėjo E. Bradūnaitė.

Šeštadienio vakaro programa — poetai skaito savo kūrybą. Bežiūrint į poezijos simbolį, Pegasą, pavaizduotą dail. P. Aleksos dekoracijoje, dažnai teko Poezijos dienų metu pagalvoti, k a d a šis šaunus žirgas pakils nuo žemės. Šeštadienį vakare jis pagaliau pakilo.

Pirmoje vakaro dalyje pasirodė trys čikagietės: Liūnė Sutema, Austė Pečiūraitė ir Julija Švabaitė - Gylienė, kuri paskutiniu momentu pakeitė netikėtai susirgusią Gražiną Tulauskaitę. Visa antroji vakaro dalis buvo skirta žemininkui Henrikui Nagiui. Liūnė Sutema skaitė ištraukas iš ciklo „Mirtis neateina į čia“, dedikuotą a.a. Daliai Juknevičiūtei. Jos dalyvavimas šį vakarą sustiprino ir buvo geras įvadas į naują knygą „Broliai ir seserys“, kurią ji ruošia bendrai su savo broliu H. Nagiu. J. Švabaitė - Gylienė pateikė eilėraščių iš spaudai rengiamos knygos „Parvežk man tėviškės žemės“. A. Pečiūraitė skaitė jai tipišką surealistinio stiliaus poeziją. Šio vakaro programos suklojime matėsi ryškesnis poezijos dienų organizatorių planavimas. Rengėjai nesiėmė kviesti visų poetų Čikagos apylinkėje, bet tik įvairių kartų atstovus. Nors ir abejotina kiek, sakykim, A. Pečiūraitė atstovauja jaunesniajai kartai, toks vienkartinis parinkimas gali būti įdomus.

Poezijos vakaro pagrindinis dalyvis buvo svečias iš Montrealio — Henrikas Nagys. Jis vienas iš tų retų poetų, kuris nevien tik gerai rašo, bet taip pat ir gerai perteikia savo kūrybą. Gera poezija ir geras jos skaitymas daug prisidėjo prie vakaro pasisekimo. Prisidėjo prie pasisekimo ir H. Nagio sukurta nuotaika. Ji neformali, klausytojui jauki. Jis skaitė netik savo kūrybą, bet ir padeklamavo J. Aisčio bei dabar Lietuvoje rašančių poetų eiles. Taip pat H. Nagys įtarpuose vaizdžiai papasakojo apie savo eilių gimimą. Jo aiškinimai apie „Saulės laikrodį“ galėjo būti įdomūs nevien tik literatūros mėgėjams ar jos specialistams, bet taip pat kibernetikos žinovams ir psichologams. Poezijos dienų geriausia dalis ir buvo šis poezijos vakaras.

Poezijos vakaras iškėlė rengėjų stipriausią pusę. Gi užsibrėžimas suruošti dviejų dienų poezijos šventę parodė jų silpnąją pusę, nes tokiai apimčiai pritrūko organizacinio sugebėjimo bei originalumo. Pakartotinas tokių švenčių ruošimas jas paversti į nuvalkiotą kasdienybę. Bet gerų poezijos vakarų tikrai trūksta. Linkiu, kad dar šį rudenį šventės rengėjai pradžiugintų Čikagą kitu poezijos vakaru.

Jonas Boguta

KALBAME SU ROMU VIESULU

KŪRYBINĖS IDĖJOS NETURI ATVĖSTI

Romas Viesulas, vienas iš plačiausiai pasaulyje žinomų šiandieninių mūsų dailininkų, yra gimęs ir augęs Lietuvoje. Meno studijas jis pradėjo po karo, išeivijoje. Vokietijoje 1949 metais baigęs lietuviškąjai dailei tikrai daug menininkų davusią freiburgiškę *Ecole des Arts et Metiers,* porą metų studijas gilino Paryžiaus *Ecole des Beaux Arts,* o 1951 metais atvyko į JAV. Čia 1958 metais pirmą kartą laimėjo garsiąją Guggenheimo stipendiją.

Nuo 1960 metų Viesulas dėsto Filadelfijos Temple universiteto Tyler meno mokykloje, kur jau 1969 metais buvo pakeltas profesoriumi ir paskirtas grafikos skyriaus vedėju.

Vien tiktai *rinktinių* kolektyvinių ir individualių meno parodų, laimėtų prizų, medalių ar stipendijų, žinomiausių galerijų ar muziejų, įsigijusių jo darbus, ar garsesnių meno kritikų paskelbtų straipsnių sąrašas — įspūdingai ilgas, išmargintas keliais tuzinais įvairių kraštų ir šimtais miestų. Užu šito sąrašo kaip sykis ir užkliuvo akys, apžiūrėjus čikagiškiame Jaunimo Centre šį pavasarį giedrininkių surengtą R. Viesulo kūrybos parodą, besiruošiant pokalbiui su dailininku.

— Kokiais gi iš visų šių laimėjimų ar atžymėjimų Jūs patsai labiausiai didžiuojatės?

— Svarbiausios gal trys Guggenheimo stipendijos, gautos 1958 - tais, 1964 - tais ir 1969 - tais metais. Retas kuris jas pakartotinai laimi. Po tris kartus tai laimėjo tiktai du amerikiečiai. Jos padarė posūkį mano gyvenime ir atvėrė daugelį kitų galimybių... Daugiau reikšmingos buvo tarptautinės premijos, gautos šio kontinento ar kitų kraštų „biennialėse": Meksikoje (1961), Čilėje (1970), Krokuvoje (1970) ir kitur...

— Vakarykščiame pašnekesyje, surengtame Jūsų parodos atidarymo proga, išsitarėte, jog beveik šimtmetį meniniame judėjime pasaulį dominavęs Paryžius šiandien jau pirmenybę perleido New Yorkui. Koks yra šitokio teigimo pagrindas?

— Kaip kiekviena apraiška, taip ir menas auga, sužydi ir nyksta. Iš ko sprendžiame, jog menas bujoja centre A ir nyksta centre B? Sunku pasakyti... Suinteresuotieji tai jaučia. Centras nustoja formuoti naujus reikšmingus talentus, o tie nauji talentai naujomis formomis ima ir sužydi kitur. Paryžiuje pirmosios šio šimtmečio pusės meno didžiūnai nuvyto ir išmirė, o jų vieton naujų nepriaugo. Antrosios šimtmečio pusės didžiūnai iškilo New Yorke. Ir jų veidai buvo radikaliai, tiesiog drastiškai kitoniški negu prancūzų: monumentalūs, brutalūs, tiesiog beveik fiziškos jėgos apraiškos, skirtingi nuo rafinuotos kontinentinės pažiūros į meną, be kultūrinės gelmės ar šlifo. Persilaužimą atžymėjo tokie vardai, kaip Jackson, Polock, Franz Kline ir visa eilė kitų... Amerikiečiai pradėjo diriguoti meno ritmą. Pirmenybę jiems, kad ir labai nenoromis, pripažįsta ne tiktai kiti europiečiai, bet ir patys prancūzai.

— Kokie įvykiai ar aplinkybės paskatino dailės sužydėjimą šiame krašte?

R. Viesulas, *Prisikėlimas*

— Daugelis galvoja, jog pats stipriausias faktorius yra ekonominis. Tuo ne visu šimtu procentu tikiu. Menas paprastai klesti ne ekonominio gerbūvio metu, bet po jo. Kūrybiniai resursai turi kažkokį savo ritmą, kurio bangavimą mes nebūtinai pilnai suprantame. Kodėl renesanso laikotarpis turėjo tokią didelę menininkų koncentraciją? Man rodos, jog kūrybinės energijos turi savo dėsnius ir ciklus, kurių negalima nė nuspėt, nė kontroliuot... Kaip matai, aš į klausimą neatsakiau, nes, mano manymu, į jį tikslaus atsakymo nėra.

— Kokie kiti miestai (šalia New Yorko) šiame krašte didžiuojasi meniniu svoriu: yra garsūs muziejais, meno paminklais, galerijomis ar mokyklomis?

— Dabar čia pastebimi aiškūs decentralizacijos simptomai. Tas tur būt reikštų, jog New Yorkas nustos savo svorio ir kiti miestai jį absorbuos. Kalbant specifiniai apie muziejus, meno paminklus ar institucijas, reikia pasakyti, jog jomis šis kraštas gerokai apsėtas ir daugelis jų yra labai aukšto lygio, tačiau tas dar nesukuria atskirų meno centrų. Pavyzdžiui, Filadelfijos muziejus yra vienas iš svarbiausių krašte, o meno veiklos svoris ten yra arti nulio... Muziejų svorį ir kokybę Amerikoje tai tikrai nulėmė ekonominis gerbūvis, nors meno turtai nebūtinai reiškia g y v o j o meno svorį...

— Būdamas meno dėstytoju, artimiau pažįstate šiandieninės dailės kryptis ar tendencijas. Gal galėtumėt keliais sakiniais ir mus supažindinti?

— Tai nelengvas uždavinys todėl, kad šiuo metu meno kryptys visiškai sufragmentėjo. Prieš dešimt - penkioliką metų buvo ir kryptys, ir grupės, o dabar — jų pulverizacija pasiekė groteskiškumo ribą. Savistoviomis amerikietiškomis meno kryptimis gal tektų laikyti tokias, kaip abstraktus ekspresionizmas, „pop art", „op art" (optinis menas), o paskui... vardų smūgiai būgną ėmė mušti vis tankiau: minimalinis menas... koncepcinis menas...,gatvinis menas... kūno menas... Jei pirmosios kryptys dar gyvavo dešimtmečius, tai pastarųjų gyvavimo kreivė jau visiškai susiplakė... Kokia grupė davė žymesnių vardų ar darbų? „Pop art" tąja prasme gal buvo svarbesnė: ji darė įtakos ir už Amerikos ribų. Tokie vardai kaip Andy Warhol ar Roy Lichtenstein dar ir šiandien spaudoje kartojami.

— Kalbėdamas apie meno dėstymą, vakar išsireiškėte, jog, ir milijonieriumi būdamas, norėtumėte bent porą valandų savaitėje pasilikti dėstymui meno mokykloje, ydant neprarastumėte kontakto su jaunimu. Kuo tokie kontaktai daugiausiai svarbūs?

— Atsakymas susiveda į a t p i l d o sąvoką. Tai gali reikšti ir satisfakciją. Konkretus rezultatas: formuoji kitą žmogų - menininką, gali jam pagelbėti suprasti jo paties problemas ir įsias išspręsti... Aš kartais jaučiuosi tartum gydytojas, darantis diagnozes, rašantis receptus, besidžiaugiantis paciento jėgų augimu, jo stiprėjimu. Kontaktai su jaunimu, dar nesugadintu žmogumi mus pačius atjaunina, atšviežina. Toji aplinkos šviežumo privilegija suteikia didelį pasitenkinimą... Egoistine prasme, gerai nuteikia ir savo reikalingumo ar efektingumo pajutimas... Jaučiu turįs gabumų įžvelgti individualias problemas. Kiti dėstytojai studentus tiesiog „laužia" savųjų požiūrių pusėn, o aš į kiekvieną žiūriu lyg daržininkas į paskirą gėlę ar augalą...

— Nors Lietuvoje lankėtės prieš daugiau negu dešimtį metų, tačiau ne vien iš anykščių patirčių, o ir iš vėlyvesnių kontaktų, manau, susidarėte vaizdą apie tenykštį dailės stovį. Vakarykščiame pašnekesyje Jūs ypač pabrėžėte tapybą...

— Paminėdamas tapybą, jokiu būdu nenorėjau suponuoti, jog grafika tenai mažiau svari. Grafika ten stovi labai gerai, bet yra pernelyg prisirišusi prie senos tradicijos, kurios kaip sykis

toje srityje mes gana daug turėjome ir nepriklausomoje Lietuvoje. Tapyba — vis ieško, nors nebūtinai randa... Kada grafika įvairiais būdais stengiasi išlikti ir liaudiška, ir lietuviška, tapyba rodo tiesiog žvėriškų pastangų pasidaryti kosmopolitiška. Kontaktus su tuo, į ką ji veržiasi, grafika gali rasti ten pat vietoje, pačioje žemėje, gi tapybos kontaktai su tuo, ko ji siekia, yra labai, labai riboti... Visos Sovietų Sąjungos mastu, ir tapyba Lietuvoje gana aukštai stovi, bet iš čionai žiūrint — nebūtinai... Tie darbai, kurie vystosi prieškarinėje tradicijoje, yra labai įdomūs, bet tie, kurie ieško naujų kelių — beveik mėgėjiški. Tai ypač ryšku abstraktinėje tapyboje.

— O kaip stovi taikomoji dailė?

— Kiek teko matyti, tikrai aukštai pastatyta keramika ir audiniai, bet smulkioji dailė, kaip odos išdirbiniai, papuošalai, atrodo, yra neparastai liūdname stovyje. Man buvo tiesiog skaudu matyti išskirtinai menkos kokybės gintaro išdirbinius. Žinant, jog tai yra resursais nuolat mažėjantis turtas, norėtųsi, kad tai, kas po ilgų metų liks mūsų rankose, būtų vertinga ne vien turiniu, bet ir forma... Nė auksakalystė, nė odos dirbiniai pas mus, lietuvius niekada neturėjo gilesnių tradicijų. Visada dominavo primityviai buržuazinis skonis. Ir latviai, ir estai šiuo atžvilgiu stovi kur kas aukščiau... Kodėl ten, Lietuvoje, valdžia (kad ir kultūrinio bendradarbiavimo rėmuose) nepasiunčia jaunų žmonių specializuotis į kaimynines valstybes ar į užsienį? Pavyzdžiui, ir mokykla, kur dėstau, turi pripažintą pasaulinio lygio auksakalystės skyrių... Tokių mokyklų yra ir Vokietijoj, ir Italijoj...

— Ar Lietuvoje turima Jūsų darbų?

— Taip. Pilną „Dainų" aplanką turi mokslo akademija. Pavienių keletą turi Vilniaus Universiteto biblioteka...

— Ar nebuvote kviestas suruošti ten parodos?

— Taip. Buvau kviestas perkelti Krokuvoje vykusią parodą į Vilnių 1971 metais. Principiniai sutikau. Turėjau įsipateigojimų dalį tos parodos dar eksponuoti ir Romoje, o tam besiruošiant vilniškė paroda buvo atšaukta...

— Kas džiugina ir kas kelia rūpesčio išeivijos dailės judėjime?

— Džiugina didelis skaičius meną studijuojančio jaunimo. Rūpesčių kelia ryškesnių talentų stoka... Kalbant apie vyresniąją kartą: proginių dailininkų gausa perdaug nedžiūgauju, nes entuziastų veikla niekada meno lygio nepakėlė... Nors sakoma, jog juo platesnė veikla, ar bazė, juo didesnės galimybės kilti į viršūnes, aš tokių iliuzijų niekada neturėjau...

— Kokie Jūsų kūrybiniai planai?

— Kalendoriniai užplanuotų užmojų kūrybine prasme niekada neturėjau. Perdaug pirmyn planuoti nėra ko, nes kiekviena kūrybinė idėja turi būti vykdoma ilgiau nedelsiant. Kitaip ji atšala... Dabar noriu daryti didesnio formato grafikos darbus. Londoniškė *Tate* galerija, besispecializuojanti moderniame mene, mane pakvietė į ateinančių metų pradžioje (1977) įvykstančią tarptautinę meno parodą su didelio formato spaudiniais drobėje. Galvoju eksponuoti tą čionykštėje parodoje išstatytą pilkų ir juodų spalvų darbą, pavadinta „Dvidešimt trečioji diena"...

R. Viesulas, *Gieda gaideliai*

NEDRĄSIOS NUOMONĖS

PASITEISINIMAS DĖLEI SLAPYVARDĖS

Šiais laikais pasirašyti slapyvarde skaitosi daugmaž ne patriotiška, nepadoru ar, mažų mažiausiai, bailumo prisipažinimu. Štai *Draugo* apžvalgininkas savo *Akiračių* įvertinimą neretai riboja, suskaičiuodamas pasirašytus ir nepasirašytus straipsnius ir iš to sąlyginio skaičiaus daro svarius apibendrinimus. D. Bielskus neperseniai tuose pačiuose *Akiračiuose* pateikė išsamią studijėlę ta tema. O aš, tuo tarpu, sėdu rašyti straipsniuką pusiau politine tema ir pilnai ketinu pasirašyti po juo, būtent, — tik slapyvarde.

Tačiau jaučiu reikalą pasiteisinti.

Suaugusiam, vidutinio išsilavinimo žmogui būna savotiškai nesmagu, kai tokių pat žmonių auditorijoje tenka kalbėti labai jau elementariomis sąvokomis. Deja, neturiu kitos išeities.

Būtent, gerbiamieji, kurie piktinatės ir piktinsitės, atkreipkite dėmesį į aplinkybę, jog mes gyvenam ir rašome nevisiškai normaliomis sąlygomis. Nenormalumų galėčiau išvardinti visą eilę, bet būkime konkretūs. Štai mano atvejis. Aš turiu giminių Lietuvoje. Nors kol kas ten nesilankiau, turiu viltį tai netrukus padaryti. Perspėjau, jog priežastys elementarios ir toliau jų negvildensiu.

Panagrinėkime verčiau, ką gi duotų pasauliui, jei aš savo straipsnį pasirašyčiau tikrąja pavarde. *Draugo* apžvalgininkui tai net nepakutentų net šiaip žmogui pilnai normalaus smalsumo. Mes niekad nesame susitikę, ir jam mano pavardė būtų pilnai svetima. Su gerbiamu D. Bielskumi esu, tiesa, kartą susipažinęs, tačiau abejoju, ar jis mane prisimintų. Mano pažįstamiems gal ir būtų savotiškai įdomu užtikti, būtent, mano pavardę straipsnio gale, tačiau, atvirai kalbant, daugumas jų *Akiračių* neskaito. Taigi štai kokios pasėkos, tik nepamirškim dar vienos. V. Kazakevičiaus ir kompanijos Vilniuje. Jie, žinoma, gilių jausmų mano pavardę paskaitę irgi nepergyvens, tačiau, kaip tose pareigose sėdintiems biurokratams pridera, prikergs ją prie atitinkamo sąrašėlio. Pasėkos to?.. Nebūkim dramatiški. Gal jokių, o gal, paviršutiniškai žvelgiant, itin menkos. Negausiu vizos.

Aha! Štai ir prasikišo baimė! Labai jau nedidvyriška, ypačiai palyginus su Kudirkos, Sadūnaitės ir eilės kitų laikysena tikro ir nemeluoto pavojaus akivaizdoje. Sutinku. Didvyrio aureolė, deja, ne man. Jauname, bet pilnai sąmoningame amžiuje apleidau Lietuvą ir visada skaičiau, jog tai mane iš didvyrių sąrašo konsekventiškai išbraukia. Nežadu tuo čia nusikuklinti visuotinai, nes asmeniškai tikiu, jog tikram reikalui atėjus pasielgčiau, jei ir ne su pilnai pasišventusiu didvyriškumu, tai bent su paprastu žmogiškumu. Taip, kaip ir, viliuosi, daugumas mūsų.

Bet kur tas tikras reikalas?

Asmeniškas smulkmenas jau išskaičiavau, o kur ta bendrinė priežastis? Ar nuo mano pavardės pasikeis straipsnio esmė? Vėl nusileidžiant prie elementarumų, — ar ne esmė svarbiau negu ta pavardė?

Tą patį klausimą paklausiu perkeltine prasme. Kuo gi nukentėjo Lietuvos poezija, kai po mūsų atgimimo dainiaus eilėraščiais buvo pasirašyta „Maironis", o ne „Mačiulis"?

Nedarau čia jokių palyginimų. Savaime suprantama. Tačiau pavyzdys neblogas, nes jo pasėkos tokios akivaizdžios.

Būtent, slapyvardė leido tautą mylinčiam, jos interesams užsiangažavusiam dvasiškiui tuo pat metu ir kurti, ir vadovauti seminarijai.

Gal tai kiek perdramatiškas palyginimas pabaigai. Grįškim tad į kuklią realybę. Aš pasirašau slapyvarde, nes norėtųsi man pasivaikščioti Vilniaus gatvėmis. Pasipiktinusiųjų atsiprašau...

Slapyvardė

PRIEKAIŠTAI IŠEIVIJOS LIBERALAMS

APIE FAŠIZMĄ „METMENYSE"

Prieš ketvertą metų *Gimtajame krašte* buvo išspausdintas ilgas A. Keraičio ir L. Šileikio straipsnis „Kur nuves šitas kelias?" (žiūr. *Akiračių* 1972 m. Nr. 6(40)). Jame buvo užuominų, jog tariamai dviveidiška išeivijos liberalų laikysena nepasitarnaus Lietuvos ir išeivijos tampresniems ryšiams.

Praeitą mėnesį vėl pasirodė tų pačių autorių ilgas straipsnis, pavadintas „Apie 'gynybinį Vakarų imperializmą' ir demokratijos supratimą" (*Gimtasis kraštas*, Nr. 22, 1976.V.27 ir Nr. 23, 1976.VI.3). Paryškintas šis straipsnis dar ir antrine antrašte: „Kodėl 'Metmenyse' pateisinamas fašizmas". Jis ir pradedamas ilgoka citata iš *Metmenų:*

> „Ypatingai įdomiai ta prasme vystydavosi pokalbiai, kada kuris nors iš mūsų bandydavo teigti, jog karinis perversmas Čilėje buvo mažiausia iš bėdų, kurios galėjo užgriūti šią šalį ir visą pasaulį aplamai. Pasipiktinimui nebūdavo galo, žodis fašizmas, kaip koks prakeikimas, nenustodavo kabėti ore. Ne, mes negynėme Pinočeto, nei gyrėme jo teroristinius metodus. Mes tik bandydavom paaiškinti, kad Aljendės politika neišvengiamai vedė Čilę į komunistinę diktatūrą, kuri, skirtingai nuo karinės (pereinamosios į normalią santvarką) diktatūros, negrįžtamai nutrauks ryšius su demokratija (žr. Kastro Kubą), dar labiau padidins Tarybų Sąjungos įtaką Amerikos kontinente ir jau vien dėl to, kad atstovauja tik 36 proc. šalies gyventojų (o faktiškai daug mažiau, nes tie 36 proc. balsavo vis dėlto už demokratiją o ne už diktatūrą), pradės vystyti tokį terorą, prieš kurį visi Pinočeto žvėriškumai pasirodys tik vaikų žaidimas. Tačiau paprastai mūsų pokalbininkai net nenorėjo tokių samprotavimų klausyti(...)".

Tai citata iš V. Jungėno straipsnio (*Metmenų* Nr.29) „Kam mums reikalingas Kontinentas". Trumpai paminėję dar kelias V. Jungėno nuodėmes teisinant amerikietiškąjį imperializmą, Keraitis ir Šileikis sulygina jį su ultradešiniuoju publicistu V. Bražėnu, įrodinėjančiu, jog komunizmą palaiko Amerikos bankininkai, ir patetiškai klausia:

> Iš tikro, kuo šis tariamasis liberalas liberalesnis už fašistą? Frazės inteligentiškumu, intelekto šydu, kalbomis apie kovą už demokratiją, skirtingu požiūriu į atskiras „laisvojo pasaulio" problemas, sugebėjimu lanksčiau prisitaikyti prie tarptautinės situacijos? Tačiau kuo gi iš esmės V. Jungėno straipsnis skiriasi nuo ultrareakcinių rašinių „Draugo", „Laisvos Lietuvos", „Naujienų" laikraščiuose?

Šis klausimas grynai retorinis, jis suteikia progą tuo pačiu atsikvėpimu pasiūlyti atsakymą, kuris Jungėno tikras ar tariamas nuodėmes primeta ne tik visam *Metmenų* žurnalui, bet ir visai nieko su šiuo reikalu neturintiems *Akiračiams*:

> Nebent tik tuo, kad „Metmenys", kaip ir „Akiračiai", nemėgsta daryti priekaištų JAV valdžiai, krašto gyvenimo būdui, niekad bloga užuomina nepaliečia CIA (CŽV). „Metmenims" ir „Akiračiams", atrodo, visiškai neįdomios problemos to krašto, kuriame jie leidžiami. Užtat viso kito šiuolaikinio pasaulio problemos jiems neprastai „rūpi". Betgi vėl kas išeina — rūpi tik vienu aspektu, tik santykyje su valstybe, kurios piliečiais jie nėra ir kurią jie piešia tik priešiškomis kalbomis apie tos valstybės gyvenimo būdą ir santvarką. Kodėl taip yra, nesunku suprasti.

Žinoma, vieno žmogaus vienu straipsniu paremti priekaištai net keliems leidiniams kad ir nekritiško skaitytojo tur būt neįtikintų. Argumentams sustiprinti Keraitis ir Šileikis šioje vietoje pavartoja savotišką „detektyvinę" analizę — atskleidžia minėto straipsnio atsiradimo *Metmenyse* užkulisius (beje, Keraitis ir Šileikis — slapyvardžiai):

> Visai nesunku suvokti, kad po V. Jungėno parašu slepiasi anaiptol ne koks „disidentas" ar perbėgėlis. Juk tie, kurie, palikę Lietuvą, šmeižia jos gyvenimą, savo pavardžių neslepia. Juo labiau neturėtų taip būti „liberaliame" leidinyje — kam ten ko bijoti, kai įvairūs pabėgėliai puikuojasi savo atviromis ultrareakcingomis šnekomis, netgi kitų surašytais antitarybiniais šmeižtais?...
>
> Lengva pastebėti, kad per maža V. Jungėno straipsnyje to žodyno, to mąstymo būdo, kurį neišvengiamai išsiveža žmogus, ilgiau gyvenęs Tarybų Lietuvoje (...). O svarbiausia: V. Jungėnas perdaug gerai žino Šviesos - Santaros ir „Metmenų" reikalus, per daug gerai pataiko į jų (!) požiūrį dėl Vliko, perdaug sklandžiai vardina svarbiausius emigracijos autorius, jis per didelis visų antitarybinių emigracijos reikalų žinovas. Geriausiu atveju, paslaptingasis „Metmenų" autorius, rašydamas savotiškai programinį straipsnį apie pageidaujamus lietuvių antitarybininkų santykius ir bendravimą su kitų tautų „disidentais", galėjo turėti kuklų konsultantą iš perbėgėlių tarpo.

Taip sukėlę abejonių Jungėno „pabėgėliškumu" straipsnio autoriai Jungėno mintis *Metmenyse*, kaip ir T. Ženklio laiškus *Akiračiuose*, priskiria Santaros - Šviesos mentaliteto čikagiečiams. Naujieji išeiviai, esą, taip greitai nesusiorientuotų išeivijos problemose ir nespėtų taip tiksliai informuotis naujoje aplinkoje:

> Kaip ir „Akiračiuose" spausdinti „T. Ženklio" gerai išbalansuoti pagal pačių šviesiečių - santariečių mentalitetą „kontraversiniai" tariami „laiškai iš Lietuvos", V. Jungėno rašinio struktūra atrodo formuota gandus ir informacijas iš Lietuvos kruopščiai rankiojančių Čikagos vyrų.
>
> Taip, perdaug aiškiai kai kas V. Jungėno rašinyje „užprogramuota", perdaug tiksliai suformuluoti nauji veiklos receptai — pašalinis ar naujas žmogus taip greit visko nesudėlios, nesukaups tiek daug įvairiapusiškos, savaip surikiuotos informacijos.

Tik dabar, susitvarkę su Jungėno straipsnio autoryste, *Gimtojo krašto* publicistai paliečia esminę Jungėno straipsnio mintį — jo siūlymą išeivijos rašto žmonėms bendradarbiauti *Kontinento* žurnale:

> Jei anksčiau metmeninkai noriai afišuodavosi nacionalizmu, pagrįstu neapykanta rusų tautai, tai dabar jiems V. Jungėnas įsakmiai pataria: „Visų pirma mums reikia išmokti skirti Rusiją ir rusus nuo Tarybų valdžios ir bolševikų". Visiškai suprantamas tas įsakmumas: negi kartosi įprastines nacionalistines antirusiškas giesmes, kai reikia girti rusų „disidentus" ir kai reikia glaustis prie jų. Juk ir V. Jungėno straipsnio rūpestis — patarti, kaip lietuvių modernieji antikomunistai turi panaudoti rusų „disidentų" ir tiesiog išdavikų redaguojamą ir pagarsėjusio VFR reakcionieriaus A.C. Springerio šefuojamą „Kontinento" žurnalą. Net jau senokai žinodami, kad Paryžiuje leidžiamą lenkų „Kultūrą" finansavo JAV Centrinė žvalgybos valdyba, „Metmenys" visai nesigėdina „Kultūros" bendravimo su „Kontinentu" pavyzdį siūlyti savo aplinkai.

Taip sutapatinę V. Jungėno straipsnio mintis ne tik su *Metmenų* žurnalu, bet taipogi ir su *Akiračiais* bei išeivijos liberalais kabutėse, Keraitis su Šileikiu nurodo ir priežastis, kodėl taip yra. Kaip ir prieš ketverius metus, taip ir šį kartą išeivijos liberalų laikysenąKeraičio ir Šileikio nuomone, apsprendžia JAV Centrinės žvalgybos valdybos (CIA) interesai:

> Tikrai, iš kur vargšas „atvykėlis" taip gerai žinos, kad negalima „Metmenyse" blogu žodžiu minėti CŽV veiklos — net tada, kai to tariamo pabėgėlio oponentai Vakaruose jam sakę: „Pinočeto perversmas yra CIA organizuota Amerikos pergalė..." Tai kas, kad pati Amerikos valdžia buvo ne kartą priversta pripažinti CŽV kišimąsi į nacionalinius kitų kraštų vidaus reikalus, — „Metmenims" tai nekelia etinės ar moralinės problemos..

Beje, *Akiračių* atveju šis argumentas atrodo nevisai įtikina ir pačius jo autorius, nes juose yra tilpę ir labai radikalių pasisakymų, kuriuos su pasigardžiavimu vėliau cituodavo tas pats *Gimtasis kraštas* ir kita sovietinė spauda. Todėl skliausteliuose *Akiračių* „saugumietiškumui" įrodyti paskirti dar keli papildomi sakiniai:

> (Beje, „Akiračių" pateiktuose pasikalbėjimuose apie Lietuvą su joje pabuvojusiais užsienio lietuviais nesunku pastebėti tam tikrą klausimų sistemą, savotišką labai būdingo profilio domėjimąsi. Tad nori nenori peršasi mintis, jog šiuo atveju vis dėlto gali būti siunteresuotų patarėjų: net valdžia priversta svarstyti CŽV nusikaltimus, o „Metmenys" ir „Akiračiai" vis tiek tyli... Matyt, žino savo priedermes ir vietą...).

O vis dėlto šiek tiek „nepriklausomybės" *Akiračiams* pripažįsta Keraitis su Šileikiu:

> Tiesa, metmeninkų siūlomas glaudimasis prie carizmo ilgesiu gyvenančio Solženycino ir jo kompanijos, matyt, nėra jiems toks perspektyvus, kaip žada V. Jungėnas. Neatsitiktinai „Akiračiai", kurių (kaip ir „Metmenų") antikomunistinę liniją formuoja ta pati „liberalų" grupė, skundėsi dėl kai kurių „Kontinento" skelbiamų idėjų. (...) „Akiračiai" net paskubėjo parašyti: (...) „sovietų" skelbiamas absoliutus tautų lygybės principas daug kam malonesnis, negu sakymas, kad tautų lygybė yra mitas".

Metmenų atveju priešingai; šį kartą blogas visas numeris:

> Minėtas „Metmenų" straipsnis atspindi ne šiaip atskirą, diskusinę nuomonę. Tai patvirtina visas žurnalo numeris. Kokių nors minčių apie nežmoniškumą, antiliaudiškumą, socialinį nusikalstamumą iliustruojančias kapitalistinio pasaulio negeroves čia nerasi ir su žvake. „Metmenys" leidžia sau būti liberaliais tik tiek, kad kartas nuo karto... mėgsta pasamprotauti, kas yra marksizmas. Pavyzdžiui, R. Misiūno „hobby" — populiarinti ir girti komunizmo renegatus.

(R. Misiūnas minėtame *Metmenų* numeryje recenzuoja trijų žymių marksistų — jugoslavo Stojanovič, ruso Medvedev ir prancūzo Garaudy knygas, susilaukusias plataus atgarsio Vakarų pasaulyje).

Įdomu, jog priekaištaudami *Metmenims* dėl tariamų simpatijų fašizmui, K. ir Š. tuo pačiu prikiša ir nejautrumą mažų tautų socialinėms ir tautinėms aspiracijoms:

> Nežmoniškas, antiliaudiškas, antinacionalinis yra V. Jungėno požiūris į Lotynų Amerikos problemas, jos socialinės realybės nepaisymas, Pinočeto valdžios pateisinimas. Gal V. Jungėnas pasakytų, kodėl kelio socializmui Čilėje nepajėgė užkirsti „normali santvarka", kodėl tai turėjo

padaryti fašizmas ir CŽV? Aiškinimais apie „gynybinį Vakarų imperializmą“ „Metmenys“ pateisina Šiaurės Amerikos monopolijų savivalę Lotynų Amerikoje, kitų tautų grobimą, antinacionalinę politiką. Juk visiems, net metmenininkams, aišku, jog už Pinočeto nugaros stovi amerikiečių monopolijos, kurių interesais, žinia, veikia ir CŽV. Toms monopolijoms visiškai nerūpi Lotynų Amerikos tautų laisvė, jų socialinė pažanga ar kultūra. Joms svarbiausia tik kuo didesni pelnai. Tai kodėl metmenininkai tokie nejautrūs mažoms tautoms, paprastiems žmonėms, nacionalinėms kultūroms, nors savo antikomunistiniame plepėjime nestokoja frazių apie rūpinimąsi mažų tautų socialine ir tautine teisybe?

Toliau K. ir Š. ilgokai aiškina Jungėnui apie JAV imperializmą Lotynų Amerikoje, apie tai, kad tuos kraštus išnaudoja Amerikos monopolijos, kurioms rūpi tik pelnas ir kurios visiškai neatsižvelgia į vietinių gyventojų ekonominius, socialinius ar kultūrinius reikalus.

Ir pabaigai K. ir Š. iškelia dar vieną priekaištą *Metmenims:*

> Dar vienas „liberalų“ prisilietimas prie Lotynų Amerikos tikrovės patvirtina, kad V. Jungėno „filosofija“ „Metmenyse“ pastaraisiais metais yra neatsitiktinė. Turime omeny Stasio Goštauto straipsnį „Lotynų Amerikos romanas lietuviškuose vertimuose“, išspausdintą tuose pačiuose „Metmenyse“ (1974 m. 27 nr.).
>
> Pasirinkęs grynai literatūrinę temą, S. Goštautas visiškai negalvoja atitraukti jos nuo politinių rūpesčių — priešingai, jis ją pagrindžia antikomunizmo interesais.
>
> Nėra Lotynų Amerikos rašytojo, knygos, nėra problemos, kurios adresu S. Goštautas nepareikštų savo politinių ir ideologinių intencijų, neparemtų vienu, kad ir neįgyvendinamu, rūpesčiu: „įrodyti“, jog socializmas esąs svetimas Lotynų Amerikos tautoms, darbo žmonėms, kultūrai, rašytojams.

Pacitavę pagrindinius K. ir Š. kaltinimus taip, kaip jie buvo atspausdinti *Gimt. krašte* mes nesistengėme skaitytoją nuteikti už ar prieš savais komentarais. Yra, be abejo, K. ir Š. priekaištuose tiesos. Vienok negalima visų jų teiginių priimti „už gryną pinigą“. Kad ir sekantis kabinėjimasis prie žodžių:

> Visi geriausieji Lotynų Amerikos rašytojai knygose ir kalbose aštriai kritikuoja JAV monopolijų žiaurumą, savivalę, jų nešamas nelaimes tautoms. O kaip gudriai: susidūręs su šia tema, išsisukinėja S. Goštautas! Taip gudriai, jog vos vieną kartą pamini monopolijas jų tikruoju vardu: kostarikiečio K.L. Faljaso „Mamita Junaj“ pavadinimas jam yra „susietas su United Fruit Company (...), kurią bananų darbininkai ironiškai vadindavo „mamita United“ ir kuriai buvo priskiriami visi blogiai“. Įsidėmėkite: „buvo priskiriami“ (!). Vadinasi, baisus asmeniškas rašytojo patyrimas, kurį aprašė K.L. Faljas, šiurpūs monopolijų nežmoniškumai, kuriuos pavaizdavo kone visi įžymiausi Lotynų Amerikos rašytojai, ne tikrai tų monopolijų veiklos padarinys, o tik „buvo priskiriami“.

Tie, kurie *Metmenyse* perskaitys visą paragrafą apie K.L. Faljas kūrybą, atras, jog šioje vietoje K. ir Š. iškreipė Goštauto mintį gan nesąžiningai.

Savo straipsnį Keraitis ir Šileikis baigia pastaba, kad jų pranašystės išsipildė:

> Prieš keletą metų straipsnyje „Kur nuves šitas kelias“ atskleidę metmenininkų ir akiratininkų ideologinį - politinį klastingumą, dabar galime pasakyti: ten ir nuvedė, kur jie ėjo pasirinkto antitarybiškumo keliu — į juodos reakcijos glėbį.

antraip

VASAROS MOZAIKA

Atostogos. Dažnas skubėjo, viską užmiršęs, kur galėdamas — ilsėtis, pramogauti, išsiblaškyti, „daryti, kaip visi daro“. Man kas? Kiekviena diena man atostogos. Tai ir riedam per Mojavės dykumą Nevados smėlynais į Las Vegas. Skamba įtartinai, dekadentiškai? Nieko panašaus, gerbiamasis. Jei moki Las Vegas atmosferoje gyventi ir protingai jos žavesiais naudotis, tai nerasi nieko saldesnio pasaulyje.

Naktį iš Landmarko dangoraižio bokšto dairausi į žaižaruojančią dykumų oazę. Beveik persisotinęs Casino de Paris šokiais, šiek tiek nusivylęs ponios Ruletės netiksliais rutuliuko šokinėjimais ir pasipiktinęs Keno mašinos tyčiojimusi iš mano atkaklių pastangų užžymėti tik laimėtus numerius, — paskutinį kartą vėl nutariau galutinai surimtėti, o motelyje ir prie baseinų tik skaityti ir rašyti.

Tokie mano užsimojimai čia labai juokingi, bet jų laikausi su malonumu. Skaitau kone nuolat, tik rašyti labai nesiseka. Matyt, vieta čia ne tam. Tai sykį išsitraukiu kelionėn pasiimtą užrašų knygutę, kur mėgstu surinkti išmintingų žmonių patarimus ir šiaip mane lavinusius posakius, sustoju ties kai kuriais, taip sakant, brangakmeniais — ir štai lipdau iš jų mūsų vasaros mozaiką.

° ° °

Pirmiausiai žvilgsnis krenta ant tamsių spalvų. Lakūnas Charles Lindberghas savo dienoraštyje buvo užrašęs: „Mes laimėjom (antrąjį pasaulinį) karą militarine prasme. Bet platesne prasme, man rodos, mes jį pralaimėjom, nes mūsų Vakarų civilizacija virto mažiau gerbiama ir saugi, negu buvo anksčiau“.

Minoriškai nuskamba ir Henri Frenay, žymaus prancūzų antinacinės rezistencijos vado Combat grupėje, pokarinė savijauta, kaip ją dabar išdėstė atsiminimų knygoje „Naktis pasibaigs“. Čia jis sušunka: „Koks kontrastas gyvenimo, pasitikusio mus po karo! Tai buvo ta pati drungna ir formalistiška demokratija, kurioje asmuo, dingęs beveidėje minioje, pasijunta beviltiškai vienišas. Niekas, jau niekas jo nebešaukia prakilniam uždaviniui, kur jis galėtų išskirtinai pasireikšti“.

Tokius į Vakarų užuovėją atbėgusius ir mūsų narsius, bet greit subobėjusius rezistentus vėliau jaunimas pavadino „sniego seniais“...

Bet vitališkumą, gyvenimo džiaugsmą, skeptišką Antikos dvasią labiau surandu didžiojo graikų rašytojo Nikos Kazancakio veikaluose. Vienuose kelionės užrašuose jis dėstė išminčiaus tonu: „Ir jūs žinot, kad mirtis nenugalima. Tačiau žmogaus vertė nėra pergalėje, o jo pastangose nugalėti. Dar daugiau: juk žinot, kad tai nėra ir pergalės pastangose. Žmogaus vertė yra vienintelė ir tik ta: drąsiai gyventi ir mirti, nesirūpinant apie atlyginimą. Pagaliau, trečia, kas užvis sunkiausia — tai tikrumas, kad nėra ir tokio atlyginimo, kuris jus pripildytų džiaugsmo, išdidumo ir narsybės“... O jo romano herojus šaunusis graikas Zorba stačiai prisipažįsta: „Aš lioviausi nuolat galvoti, kas atsitiko vakar. Ir lioviaus klausinėti, kas atsitiks rytoj. Kas atsitinka šiandien, šią minutę — štai kas man rūpi. Aš sakau: „Ką tu šiuo metu veiki, Zorba?“ — „Bučiuoju merginą“. Puiku, Zorba, gerai ją išbučiuok ir, kol tai darai, pamiršk visa kita. Šioj žemėj nėra nieko daugiau, vien tu ir ji“...

Bet kitame pasaulyje visai kita dingstimi dabar atsiliepia Rusijos disidentas A.D. Sacharovas: „Reikia sukurti idealus net ir tada, kai negalima išmatyti jokio kelio juos pasiekti, nes jei nėra idealų, tai negali būti ir vilties, — ir tuomet stosis visiška tamsa, beviltiškas akligatvis“.

° ° °

„Ritmas. Tempas. Sparta. Organizacija. Balansas. Forma. Manau, kad tai buvo pats svarbiausias užsiėmimas mano gyvenime. Forma!“ — kalbėjo W. Somerset Maughamas savo draugui Garsonui Kaninui. O šis jam priminė, kad ir Hollywoode sakoma: „If you have a message, call Western Union“. Nerašyk romano, duok savo draugam telegramą, jei sieki pamokyt moralės.

Tai amžina problema: didelės idėjos, ar gera forma meno kūrinyje? Mūsų dailininkų ir rašytojų diskusijose tebesitąsoma dėl patriotizmo funkcijos mene. Baimę ir pasipiktinimą dar tebekelia teigimai, kad dramoje ar romane juk ne patriotinė prakalba, kaip vyskupo iš sakyklos, ne drobės horizonte nutapytas trypiantis ir putotas Vyčio žirgas, bet patsai neišmeluoto gyvenimo turinys kūrybiniame veikale, pats tapinys savo originalia ir raiškia forma gal labiau skatins teisingiausiai mąstyti, primins „didingą praeitį“, drąsins vaizduotę ir, kas svarbiausia, jaudins širdį.

Kuo „jaudina širdį“, pavyzdžiui, dabartinė amerikiečių literatūra ir teatras? Roberto Patricko vėliausioje dramoje „Kennedy's Children“ veikėja Carla patetiškai šaukia: „Norėjau atrasti prasmę savo pačios laikui, būti nepasiekiamas vyrus traukiantis meilės masalas, šviesos angelas, pats tauriausias moteriškumas visatoje, gyvasis pasiaukojimas, idealas. Šūdas...“ Sutiksim, kad tai gan ciniška ir sutręšusi kilniažodžiavimo parodijos pabaiga. Bet kai ir mes jau skendėjam perdaug netikro kilnumo frazėse, puošniose banalybėse, falšyvose patriotizmo deklamacijose, nes tik kitus vis raginam į kovą (patys naudingiau triūsdamiesi namie), tai ir mūsų naujieniškai - áltiško stiliaus superkovinga pornografija neišvengiamai pasibaigs paskutiniu Carlos atsidūsėjimu... Ak, tas Tomas Venclova — kaip jis gražiai žiūri į mūsų darbus egzilyje, kaip jis sukilnina mūsų vaidmenį, kaip jam už tai atsidėkosim!

O jauna tremties poetė Živilė Bilaišytė jau 1972 metais savo ir mūsų generacijom ėmė ir parašė tik šitokį vaizdingą epitafą:

Mes esame...
eismo nelaimių sąrašai.

Mes giedame suklupę
aklųjų elgetų giesmes.

Tačiau lygiai prieš 150 metų (1822), egzilį pasirinkęs anglų poetas lordas Byronas, ruošdamasis kovon padėti graikam iš turkų nelaisvės vaduotis, pareiškė: „Žmogus turėtų atlikti žmonijai ką nors daugiau, negu tik rašyt eiles“.

° ° °

O dar anksčiau, prieš 800 metų, hipiškai nusiteikęs persų poetas Omaras Chajamas savo nemirtingais posmais, kaip ir anas graikas Zorba, absoliučiai nepaisė dr. J. Adomavičiaus blaivybės nurodymų. Ir galiausiai senatvėje skundėsi latras viename rubajate, kurį šitaip išvertė mūsų poetas

(tęsinys sekančiame pusl.)

ANTRAIP

(atkelta iš 11 - to pusl.)

Kleopas Jurgelionis, o aš dar truputį jo vertimą pataisiau:

Pasaulio šio pakęst be vyno negaliu!
Gyvatos naštą nešt be taurių negaliu!
Saldžiausia valanda man būtų, kas sakytų:
„Išgerk dar vieną"... O gert nebegaliu!

Tragedija senatvėje gal ir per skaudi. Todėl skubėjau savo užrašų puslapėliuose nusigrįžti į kai kuriuos mūsų tarybinius poetus, optimistiškai praktikuojančius pažangą bent naujų rimų ieškojimu. Turinio ten daug nepakeisi, tai nors formą galima drąsiau paminkyti. Štai Lenino premija ir ordinais apdovanoto Eduardo Mieželaičio kai kurie naujai surasti rimai:

akmens raumens — atsrovens...
galaktikos — kas naktį kas...
idilėse — mylisi...
įkala — piccolla...
freilina — pasimeilina...

Tokiais takais pasukus, nebe daug pasimeilinsi Leninui. Bet gerai, kad ir jaunesnis poetas Jonas Juškaitis nenusileidžia kiek abstraktiškesniais naujų rimų atradimais, pavyzdžiui:

niekad — anie kad...
prasmę tų — prasmegtų...
debesų — pats esu...

Tačiau Lietuvos liaudies demokratijoje dabar viską viršija naujų titulų ieškojimas. Absoliutus bajoriškiausios titulomanijos triumfas! Su ilgėjimais ligi fantastiškumo. Štai viename technikos žurnale skelbia straipsnį Saulė Radzevičienė ir po pavarde prideda tikrai saulėtai spinduliuojantį titulą: „Lietuvos mokslinės techninės informacijos ir techninės ekonominės analizės mokslinio tyrimo instituto direktoriaus pavaduotoja mokslo reikalams". Beveik baugu klausti, kokio ilgumo išsities titulas, kai mokslingoji Saulė pasidarys direktorė ar kas nors dar didesnio?!

° ° °

Neliūdėk, brolau, vienatvėje. Žinok, kaip lenkų satyrikas St. Ježis Lecas sako, kad „*tikras* priešas niekada tavęs neapleis"...

Per dešimtį dienų vis dėlto įveikiau Will Duranto paskutinį civilizacijos istorijos tomą, „The Age of Napoleon". Mėgstu ir Duranto stilių ir ypač jo civilizacijos sampratą. Ir šiame tome, kupiname karo žygių, 551 - me puslapy radau labiausiai patikusį sakinį: „Karinės kautynės yra tik istorinės dramos fejerverkai. Už jų skleidžiasi vyrų ir moterų meilės ir neapykantos, ekonominio gyvenimo triūsai ir žaismai, mokslo, literatūros ir meno triumfai bei pralaimėjimai, religinio tikėjimo desperatiškas ilgesys".

Ir kai tat atsimeni, labai šiltai nuskamba jaunutės Lietuvos pianistės Aleksandros Juozapėnaitės, M.K. Čiurlionio tarprespublikinio konkurso laureatės, pasisakymas apie Čiurlionio muzikos poveikį:

„Todėl ir atskleidi Čiurlionio preliudų sąsiuvinį su ypatinga pagarba. Žinai atrasiąs čia slapčiausias talentingo žmogaus mintis ir sielos virpesius. Skambinusi koncertuose Beethoveną, Prokofjevą, Šopeną, aš grįžtu prie Čiurlionio, kaip į savo gimtuosius namus".

Man čia žaviausi tie keli paskutiniai žodžiai. Gal tai tolimosios tėvynės, gal gimtųjų namų nostalgijos padvelkimas Nevados dykumų ir nuodėmių oazėje.

Bronys Raila

NUOLATINIAI RŪPESČIAI

Vargu yra svarbesnė išeivijai problema, kaip jaunosios kartos ateitis. Ta problema vis labiau aktualėja, kai senosios kartos eilės mąžta, o jaunosios kartos didėja. Nebūtų ta problema tokia opi, jei tą jaunimą užauginti ir išlaikyti lietuvišką būtų lengva. Iš tikrųjų tai nemažų pastangų reikalaujantis uždavinys. Juk norint išauginti jaunąją kartą lietuvišką, reikia tuo rimtai rūpintis jau nuo pat pradžios. Reikia sudaryti sąlygas vaikui kalbėti lietuviškai namie ir pramokyti gimtosios kalbos tiek, kad paskui ir lituanistinėje mokykloje jam nebūtų sunku. Reikia sudaryti sąlygas lietuviškam jaunimui susidraugauti. Reikia nepagailėti keleto dolerių išleisti jaunimui į stovyklas, į suvažiavimus, kursus. Reikia įstatyti jį į lietuviškas organizacijas ar bent į sporto bei šokių ratelius. Pagaliau lieka dar vienas ir bene svarbiausias uždavinys — žiūrėti, kad vaikai sukurtų lietuviškas šeimas.

Žinoma, tai nėra lengva, ypač kai merginai reikia susirasti partnerį lietuvį. Žymiai lengviau vyrams, kurie turi daugiau galimybių susirasti patinkamą lietuvaitę. Ir kokie laimingi tėvai, kai sūnui ar dukrai pavyksta sukurti naują lietuvišką šeimą. Džiaugiasi tada ir visa išeivija, kai gauna laikraščiuose paskaityti lietuviškų vestuvių aprašymus. Visiems linksmiau, kai visos išeivijos lietuviška šeima didėja.

Deja, ne visiems jaunuoliams pavyksta sukurti lietuviškas šeimas, ir dėl to jau žymų nuošimtį sudaro mišrios šeimos. Malonu pažymėti, kad dalis tokių šeimų ne tik kad nėra atitrūkusios nuo lietuvių visuomenės, bet dargi aktyviai jos veikloje dalyvauja. Kiekviena didesnė lietuvių bendruomenės apylinkė galėtų tokių pavyzdžių nurodyti, nekalbant jau apie visai išeivijai žinomus pavyzdžius, kaip filadelfiškės Mačiulaitytės - Zerrienės šeima, kurios ne tik vaikai kalba lietuviškai, bet ir vyras daug kuo pagelbsti lietuvių bendruomenei. Kaimynystėje Baltimorėje „Malūno" šokių ratelyje šoka viena mišri pora — lietuvaitė ir jos vyras amerikietis, gimnazijos mokytojas, kuris yra ne tik entuziastiškas šokėjas, bet ir vienas iš tos grupės parengimų vadovų. Kitas Baltimorės lietuvis turi žmoną italę, kuri taip gerai kalba lietuviškai, kad net sunku ir pažinti, kad ji nelietuvė. Ir tokios šeimos yra net vertingesnės už tas grynai lietuviškas šeimas, kurios jau tiek suamerikonėjusios, kad nei tėvai, nei jų vaikai jau nieko bendro su lietuviais nebeturi. Yra, deja, jau ir tokių.

Daugiau yra tur būt tokių lietuviškų šeimų, kurių tėvai yra sąmoningi ir geri lietuviai, kartais net veiklūs lietuvių bendruomenėje, bet su savo vaikais jau nebesusišneka lietuviškai, o tie vaikai jau yra atsiskyrę nuo lietuvių jaunimo ir lietuviškos bendruomenės aplamai. Sunku net suprasti, kaip gali šitaip atsitikti, kaip gali šitaip nesiderinti gera teorija ir netikusi praktika, kaip gali patriotai tėvai prileisti tokią padėtį, kad su vaikais reikia kalbėti jau nebe lietuvių kalba.

Neseniai laikraščiai paskelbė, kad Niujorko apylinkėje du lietuviai jaunuoliai sukūrė mišrias šeimas. Šiaip būtų nieko ypatingo. Niekas tų vedybų būtų ir nepastebėjęs, jei tie jaunuoliai nebūtų dviejų žinomiausių ir turtingiausių toje apylinkėje lietuvių vaikai. Abiejų šeimų tėvai yra labai geri lietuviai, dideli patriotai ir žymūs lietuviškoje visuomenėje veikėjai, žymūs lietuviškų reikalų rėmėjai. Jų žmonos yra lietuvės inteligentės, kaip ir jų vyrai. Tos šeimos turi po 4 ar 5 vaikus, ir išskyrus vieną merginą, visi kiti rodos, yra vyrai. Bet Niujorko lietuviai sakosin nesą girdėję, kad tų šeimų vaikai būtų lankę lituanistines mokyklas, priklausę kokiai lietuviškai jaunimo organizacijai ar kada nors kur stovyklavę su lietuvių jaunimu. Būdami izoliuoti nuo lietuviško jaunimo, jie neturi galimybių ir lietuviškų šeimų sukurti. Ir šitaip 8 jaunos šeimos lietuvių visuomenei gali būti dingusios. Koks milžiniškas nuostolis! O juk galėjo būti priešingai. Nedirbančios žmonos galėjo pačios išmokyti vaikus lietuviškai, galėjo pavežioti į lietuviškas mokyklas ar pagaliau ir pasisamdyti namų mokytoją lietuviškam švietimui. Galėjo vasaromis pasiųsti į lietuvių jaunimo stovyklas.

Deja, to greičiausia nebuvo. Kodėl? Sociologai aiškina, kad viso to kaltininkas gali būti socialinis iškilimas. Jeigu tos šeimos būtų tokios, kaip ir kitos, jos gyventų kur nors Woodhavene ir savo vaikus būtų auklėjusios, kaip ir kitos šeimos auklėjo. Bet tos šeimos gyvena aristokratų rajone, tur būt bendrauja su sau lygiais ir nori, kad jų vaikai bendrautų su sau lygiais. O kadangi lietuviukų lygių nėra, tai tenka bendrauti su nelietuvių vaikais. Ir viso to rezultatas — išsijungimas iš lietuvių visuomenės.

Kai kas pasakys, kad tai privatus reikalas ir kad nėra ko čia dėl to jaudintis. Bet kol tos šeimos yra lietuvių visuomenės dalis, tai lietuviškai visuomenei ne vis tiek, kas paskirose šeimose dedasi. Tai visuomenei negali nerūpėti ir tų šeimų jaunimas. Nes iš tikrųjų ne kapitalai, o jaunimas yra mūsų didžiausias turtas, tikriau — to jaunimo lietuviškumas. Saugokime jį. Tebūnie tai mūsų nuolatinis ir didžiausias rūpestis.

A. Daugvydas

POETŲ KRAŠTO AINIŲ DARBAI

Prieš keletą metų viename „Antro kaimo" škite, vaizduojančiame poetą, bekuriantį įkvėpimo įkarštyje eilėraštį savo mylimosios garbei, buvo panaudotas šitoksai posmas:

Tavo akys — kaip plaštakės.
Tavo rankos — kaip patrankos.

Atrodo, jog ano poeto kūryba padarė nemažą įtaką bent vienos šiais metais Čikagoje statytos lietuviškos operos libretistui. Tarp visos eilės panašaus pobūdžio, turinio ir vertės posmų, sudarančių Anatolijaus Kairio tekstą J. Gaidelio operai „Gintaro šaly", kaip vieną geriausių reikėtų išskirti tokį:

Kur tu, mylimoji, kur tu.
Ir gėlės ir akys
Lyg margos plaštakės
Tavęs pasiilgo kartu.

(žiūr. Lietuvių operos leidinio 29 pusl.).

Kad tasai tekstas paskatino kompozitorių sukurti operą, perdaug stebėtis gal ir nereikėtų. Juk turime eilę poetų, kurie gal nė patys savęs

tokiais nedrįstų laikyti, jeigu vienas ar kitas jų eilėraštis nebūtų įkvėpęs muziką sukurti melodiją dainai, kuri populiarumo sparnais metai po metų vis iškeltų ir teksto autorių. O pastarasis dargi net pakurstomas, jeigu ir ne ištisais rinkiniais, tai bent paskirais eilėraščiais nuolatos įrodinėtų pirmykščio pasisekimo atsitiktinumą...

Bent keletą tokių poetų rastumėte ir pernykščių metų gale pasirodžiusioje poezijos antologijoje „Tretieji vainikai", skirtoje, anot redakcijos, „paminėti trisdešimties metų sukakčiai nuo masinio lietuvių rašytojų 1944 metais pasitraukimo iš savo Tėvynės" ir siekiančioje „užpildyti spragą", kurią, būk tai, atvėrė K. Bradūno suredaguota ir 1971 m. išleista antologija „Lietuvių poezija III", pasiryžusi apimti išeiviškąją kūrybą, tačiau neradusi vietos dideliam skaičiui eilėraščių rašymu beužsiiminėjančiųjų. Mūsiškiai dienraščiai „Trečiųjų vainikų" paminėjimui skyrė maždaug pačiai antologijai prilygstančius vedamuosius. (Teisinančiai teigiamas — Al.(oyzo) B. (arono) *Drauge*, VI.8.1976, bet išprovokavęs sarkastiškai neigiamą *Naujienose*, 1976.IV.9). Kiti laikraščiai pasitenkino vien panegiriškomis recenzijomis kurios (ne tik iš kriptomimų „(pn)", „A. Bg." sprendžiant) parašytas antologijos redaktorių (Paulius Jurkus, Anatolijus Kairys ir Pranas Naujokaitis) ar bent jos dalyvių. Mano supratimu, tiksliausiai įvykį apbūdino *Draugo* kultūrinio priedo apžvalgininkas, 1976.IV.10 numeryje („Nauji leidiniai") tardamas:

— Šiandien manytume, kad ir į K. Bradūno antologiją jų pateko perdaug. Juk į literatūros antologijas anaiptol nededami visi, kas tik šį tą parašo ir jau laiko save kūrėju. Geroka dalimi ir ten dalyvių galėjo būti mažiau. Tai ką jau bekalbėti, kai prie trečio tomo 80 dalyvių ketvirtojo tomo redaktoriai ir leidėjas pridėjo dar 51, kaip taria, „spragai užpildyti"...

Būtų galima nebent liūdnai šyptelėti iš (ką tik minėto apžvalgininko žodžiais tariant) „redaktorių ir leidėjo tuščių pastangų save apvainikuoti"... Kodėl liūdnai? Nuo linksmesnio juoko susilaikyti tenka, paskaičius korespondencijas apie dalykus, kaip tai LB Market Parko valdybos posėdį *Draugo* korespondento J. Kauno aprašytą 1976.V.20 skyriuje „Čikagoj ir apylinkėse":

„...Nutarta Marquette Parko parapijos lituanistinės mokyklos išleidžiamojo 8-to skyriaus mokinius apdovanoti knygomis. Šiemet mokyklą baigs 37 mokiniai. Dovanas sutiko parūpinti valdybos nariai: LKB Kronikos 15 knygų sutiko padovanoti Stasys Žilevičius, Ona Karosienė dovanojo 10 knygų Vytauto Karoso „Poilsis ant laiptų". Kairio „Karūną" ir poezijos antologiją „Tretieji vainikai" po 6 egzempliorius valdyba nupirks iš kasos pinigų...".

Jau nuo seno sakoma, jog Lietuva — poetų kraštas. Jeigu kuris to krašto ainis, dėl didesnio humoro, panūsta įsigyti ištisą rinkinį, sudarytą iš *prasčiausių* (!) poetų kūrybos, — jo valia. Žymiai blogiau, kai toji kūryba naudojama supažindinimui su lietuviškąja poezija ar jaunųjų skaitytojų skoniui formuoti. O tai jau nebėra vien autorių, redaktorių ir leidėjo reikalas.

Algirdas Titus Antanaitis

IŠEIVIO KRITIKO SAVIGARBA

KODĖL RAŠAU?

Kas skatina mane rašyti? — Daug dalykų. Pirmoj eilėj tai dvasinės higienos reikalas. Terapijos dalykas. Ką darysi, — kiti kortuoja, eina žuvaut, paleistuvauja, kapsto daržą; aš rašau. Rašinėju į tuos mažai skaitomus *Metmenis*, gyvenančius iliuzija, kad „bendrai mes, tautiečiai, ne šuns vėdarai, jei taip išsireikšti bendrai". Nevisiškai tai pramoga, nes kiekvienas straipsnis yra iššūkis. Kas kartą, kai spoksau į baltą popieriaus lapą, išgyvenu baimę, jog nebegrįš išsislapstę lietuviški žodžiai. Ir kaip tas kalinys, prisijaukinęs pelę, nudžiungu, kai jie ima krebždėt, kyščiot savo snukučius.

Rašau, nes įsikalbėjau sau, jog tai prasminga. Noriu tikėti, jog skaitytojų būrys kur kas didesnis nei įsivaizduojam, tik reikia juos pasiekti. Vis vien esama kietojo branduolio (tokių nepažįstamų draugų egzistencija teko įsitikint) ir jau jiems vieniems verta rašyti, kol pajėgi. Yra Škėmos „Pabudime" tokia mažytė frazė, kurią neišvengiamai prisimenu, kai pasigirsta defetistinė ryla. Kai tardytojas Pijus aiškina Elenai, jog jos ir jos vyro kančios buvo beprasmės, jog priešai visvien sužinos adresą, Elena atsako: „Bet *mudu* jo nepasakėme". Elenos atsakymas tinka visiems kultūrininkams, ar jie dirbtų šeštadieninėse mokyklose, ar spaudoj, ar mokytų tautinių šokių...

Rašau kritiką, nes išeivijos sąlygose ji kitokia. Kažkaip tyresnė, mažiau panaši į išlaikomą moterį. Pasiaiškinsiu.

Kas yra literatūra plačiosioms masėms žmonių, jei ne dalykai, kurių tenka mokytis gimnazijos suole ir kuriuos vėliau užmiršti? Kas yra literatūra, jei ne draustinis, kuriame stypčioja busilai, flamingai, peri žąsys, plyšauja visais balsais giesmininkai? O visa tai saugo budri staliniečių, vienos klikos akis. Anksčiau tos klikos žmonės šiurbčiojo vynelį salionuose. Dabar jie tupi leidyklose, kultūros ministerijų kabinetuose. Užvis labiau, — susikrovę sau gūžtas universitetuose. Įsikandę dantimis savo privilegijuoto statuso, jie skaito, komentuoja, kritikuoja, teisia, svarbiausia, dėsto *savo* literatūrą, atitinkančią jų estetinius, elitistinius kanonus. Jie nukala naujadarus, terminiją, jie nustato literatūrines madas. Faktinai rašytojas knygų net nerašo. Jis rašo tekstus, kuriems nušvinta laimė paplisti vien leidėjų ir tos literatūrinės Casa Nostra malonės dėka. Literatūros sociologai yra apskaičiavę, jog pasiūlos ir paklausos dėsniai eliminuoja maždaug 90% visų leidinių. Likučio laukia antras „skryningas", kurį atlieka leidėjų ir universitetinės kritikos „Establishment'as". Ne vien „maršanai" diktuoja dailininkui eksplotuoti pavykusią formulę. Dažnas rašytojas nemažiau verčiamas žengti pramintu takeliu, rašyti tuo pačiu stilium, idant neatbaidytų skaitytojo, kuris ims staiga ir pasiges „ligšiolinio kūrybos vidurkio".

Ironiška, jog nežiūrint viso to, kiekvieno rašytojo laukia tas pats galas — užmaršis. Nebent jis būtų kanonizuotas klasiku ir grūdamas per nevalią mokyklos suole. Vidutiniškai kiekvienas rašytojas užmirštamas po keturiasdešimties metų. Pasitaiko įvairavimų. Sakysim autorius, kuris pagarsėjo būdamas 25 metų turi daugiau šansų išlikt, negu pilietis, kuris prasimušė pasiekęs 45 metų ribą. Tačiau, priešingai populiariai nuomonei, Lozorių prikėlimai, iškėlimai nepripažinto talento tėra pažymėtinai retos išimtys.

Jei ne dėstymas mokyklose ir universitetuose, jei ne kritika (kuri ateina maždaug kas penkiolika metų su nauja karta naujai iškelti, komentuoti ir nagrinėti kūrinio), tai visa literatūrinė produkcija turėtų po 40 metų, donelaitiškai tariant, į nieką pavirsti. Kritikai tampa tais šventais kristupais, pernešančiais nekaltą vaikelį (o kaikada ir pelų maišus) per drumzlinus istorijos vandenis.

Tie geležiniai įstatymai, kuriuos prasimanė literatūros sociologai, ypatingai R. Escarpit, atrodytų galioja visiems kraštams, visoms literatūroms. Kodėl tačiau įsivaizduoti, jog išeivijos kritiko amatas, kaltininko vaidmuo, kuomi švaresnis, išskirtinesnis?

Jau vien todėl, kad ekonominė išeivijos rašytojo padėtis kitokia. Visi žinom, kaip sukuriami „bestseller'iai", kaip išvystoma reklama, kokią transfuziją veikalui atlieka jo pritaikymas scenai ar filmui. Kaip prailgina jo amžėlį nauja laida ar raštų rinktinė. Kaip pratęsia veikalo egzistenciją jo nagrinėjimas mokykloj. Išeivijos veikalas gi turi išlikt be to fasado atnaujinimo. Savo paties magnetine trauka. Išlikt begėdiškai greitai nutaustančioj visuomenėj. Visa tai turėtų prisiminti salioninių žaidimėlių mėgėjai, kurie mėgaujasi užminti mįsles, kaip pav. „Kur šiuo metu daugiau sukuriama išliekančios vertės turinčios literatūros lietuvių kalba: čia ar Lietuvoje?".

Nenoromis pagalvoji, jog esminė išeivijos kritiko dorybė yra savigarbos jausmas, didžiavimasis tuo, kas sukuriama išeivijoje, nes išeivijos raštija nėra vien „litterature", beletristika, pakutenanti paslėpsnius, bet savo žodžio, savo kalbos, savo mintyjimo perteikimu sekančioms kartoms.

„Pirma užgeso jų išdidžios širdys
O tik paskui išblėso židiniai"

sako „Kraujuje ir pelenuose" J. Marcinkevičius, kalbėdamas apie prūsų sunaikinimą. Ta pati lėta agonija tyko ir išeiviją, kai retėja gretos tikinčių jos kūrybiniu potencialu, tikinčių būtinybe jai pasiekt *aną krantą*. Tiražai dar ne viskas. Jų susilaukė Lietuvoj Katiliškio ir Almeno kūriniai. Bet ar būta pastangos juos pasitikt iškilmingiau negu protokolas leidžia? Iš viso, ar apie tokį susiliejimą vienan Nemunan svajojom?

Ironiškiausia tai, jog išeivijos kritiko našta, taip kaip aš ją suprantu, toli gražu ateityje nelengvės, bet sunkės. Jau dabar ant rankų prašos Icchokas Meras. Gal neužilgo Tomas Venclova. O kas žino, kiek bus kitų?

Vyt. Jonynas

„LITUANISTINĖ BIBLIOTEKA“

Praeitame *Akiračių* numeryje, rašydami apie A. Venclovos pastangas ginant M.K. Čiurlionio kūrinių „priimtinumą“ ar saugant nuo perdaug uolių ideologinių prievaizdų mūsų literatūros klasikus, paminėjome, kad „Lituanistinės bibliotekos“ ciklo leidimą kompartija sustabdė. Dabar, kol dar vilniečiai išeivijos gyvenimo stebėtojai perdaug neužsirūstino, reikia skubėti šią klaidą atitaisyti.

Šių metų pradžioje „Vagos“ leidykla „Lituanistinės bibliotekos“ serijoje išleido Simano Daukanto „Raštų“ dvitomį. Pirmasis tomas — 781 pusl., antrasis — 902 pusl. Abu tomai išleisti 10 tūkst. egzempliorių tiražu. „Raštus“ spaudai paruošė V. Merkys.

Kaip matome, gandai apie „Lituanistinės bibliotekos“ uždarymą kol kas nepasitvirtino. Būtų gerai, jei ir toliau jie liktų tik gandais.

NEPRIKLAUSOMYBĖ PER PRIEVARTĄ

Jeigu daugumoje sričių gyvenimas Lietuvoje nuo 1956 metų neatpažįstamai pasikeitė, tai paskutiniojo šimtmečio mūsų tautos istorija tenai dar vis tebėra nedaug bendro su betkokiais mokslo dėsniais teturinti propaganda. *Komunisto* šių metų 4 - me numeryje (balandžio mėn.), šio partijos žurnalo redaktorius Genrikas Zimanas, pavyzdžiui, rašo: „Kada atėjo laikas skelbti Tarybų valdžią Lietuvoje, V. Kapsukas nenorėjo kalbėti apie nepriklausomybę. Lietuvos nepriklausomybę paskelbė RSFTR vyriausybė, kuri 1918 m. gruodžio 22 d. dekretu pripažino Lietuvos Tarybų Respublikos nepriklausomybę. (...) Vėliau VCIK'as savo gruodžio 23 dienos nutarimu patvirtino šį dekretą“.

Bergždžia, žinoma, būtų aiškinti Zimanui, kad už nepriklausomybę tautos p a č i o s apsisprendžia. Gi jei rusai (ar kiti) skelbia lietuviams nepriklausomybę, tai tokia „nepriklausomybė“ rašoma be pirmųjų dviejų raidžių. Šitą istorijos akrobatiką pacitavome vien todėl, kad ji labai akivaizdžiai parodo, jog gyvenimo laikrodžiai kartais sustoja nevien išeivijoje. Nutrūksta kartais spyruoklės ir *Komunisto* redakcijoje.

„KOMUNISTIŠKIAU“ UŽ MARKSĄ

Pensininkas Justas Paleckis Lietuvoje dar tebėra labai žinomas žmogus, nes jis ilgą laiką buvo LTSR Aukščiausios tarybos prezidiumo pirmininkas, o vėliau — visos Sov. Sąjungos Aukščiausios tarybos tautybių tarybos pirmininkas. (Beje, dvi „tarybos“ šitose daugiaaukštėse pareigose nėra korektūros klaida; Sovietijoje pasitaiko ir dar tarybiškesnių tarybinių tarybų tarybiškumų).

Išeivijoje vyresnioji karta Paleckį prisimena kaipo paskutinį Lietuvos (jau sovietų kariuomenės okupuotos) prezidentą. Tiksliau apibūdinant — prezidento pareigas ėjusį. Jam teko nemaloni pareiga pirmininkauti nepriklausomybės laidojimo (t.y. Lietuvos aneksijos į SSSR) ceremonijoms.

1974 metais Maskvoje Politinės literatūros leidykla išleido rusų kalba Paleckio prisiminimų knygą „Dviejuose pasauliuose“ (Paleckis, Ju. V dvuch mirach, M. Polizdat, 1974). Nenuostabu, kad Paleckio rankraštis iš karto susilaukė „visasąjunginės“ laidos. Ilgą laiką dirbdamas Maskvoje, labai aukštose tenykštėje hierarchijoje pareigose, Paleckis be abejo turi Maskvoje nemažai draugų ir įtakos. Šiuo atveju stebina knygai ir jos autoriui labai nepalanki reakcija Lietuvoje.

Visų pirma, tais retais atvejais, kai knyga

PRO MŪSŲ PRIZMĘ

ŽVILGSNIS Į LIETUVĄ

lietuviška tematika pirma išleidžiama Maskvoje, tai beveik tikra, kad knyga bus Lietuvos spaudoje sutikta labai palankiai ir tuoj pat susilauks lietuviškos laidos. Minėtos Paleckio knygos lietuvių kalba dar nėra ir kažin ar iš viso kada nors pasirodys jos lietuviška laida.

Lietuvių ir rusų kalbomis leidžiamas *Komunisto* žurnalas paskelbė (1975 m. Nr. 10) ilgą ir, pagal tenykščius standartus, gan nemandagią knygos recenziją. Recenzija nepasirašyta. Vienok tai nereiškia, jog tai *Komunisto* redaktoriaus nuomonė apie minėtą knygą. Tai reiškia, jog Paleckio knyga kritikuojama *ex catedra*, partijos vardu. Tai yra daugiau negu kritika. Tai lyg savotiškas, neklaidingumo skraiste pridengtas ideologinių klaidų ar netikslumų atitaisymas. Pavyzdžiui, Paleckiui prikišama simpatijos liaudininkų partijai:

„Autorius niekur tiesiai nekalba apie savo priklausymą šiai partijai, bet jis pasakoja apie savo dalyvavimą jos suvažiavimuose, apie tai, kaip vienas iš šios partijos lyderių M. Slezevičius pakvietė jį į Lietuvą užimti ELTOS direktoriaus postą, apie savo pokalbius su kita šios partijos lydere F. Bortkevičiene, apie savo simpatijas K. Griniui“.

Toliau, pacitavus iš Paleckio knygos vietą, aprašančią buv. prezidento K. Griniaus ir F. Bortkevičienės pergyvenimą, kai po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo Lietuvoje buvo panaikinama demokratija, *Komunisto* kritikai piktai pastebi:

— „Kas tai yra? Simpatija atskiriems liaudininkams K. Griniui ir F. Bortkevičienei? Bet juk jie tada vadovavo partijai, ir simpatija jiems reiškia tuo pat simpatiją ir partijai“.

Toliau Paleckiui priekaištaujama, jog jis priskyrė sau perdaug nuopelnų dėl Lietuviškos divizijos Raudonojoje armijoje suformavimo 1942 metais. Esą tai ne jo vieno, o visos partijos nuopelnas.

Prikišama Paleckiui dar ir tai, kad jis apie lietuvių tautinio atgimimo vadus — Vincą Kudirką ir Joną Basanavičių — rašė ne taip, kaip kad buvo nutarta partijos plenumuose ir suvažiavimuose:

— „Kieno atžvilgiu progresyvus rašytojas buvo Kudirka? Juk jis gyveno XIX amžiaus pabaigoje, kai Rusijoje jau pradėjo sklisti marksistinės idėjos, kai istorijos arenoje ėmė reikštis darbininkų klasė. Marksizmas ėmė plisti ir Lietuvoje. Kudirka gyveno Šakiuose 1895 metais — tais pat metais, kai į Lietuvą buvo atvažiavęs Leninas. Argi smulkiaburžuazinių pažiūrų Kudirka buvo progresyvus marksistų atžvilgiu? Kodėl jis besąlygiškai vadinamas progresyviu? Juk tokie teiginiai deziorientuoja. O juk Lietuvos partinėje organizacijoje jau buvo kalbama apie šiuos reikalus. Jie buvo svarstomi plenumuose, suvažiavimuose, buvo suformuluotas mokslinis požiūris. Gal būt, pastarąjį reikia kai kur patikslinti, bet kam gi vėl kartoti vienpusiškus, netikslius teiginius? Skaitytojui juk gali susidaryti klaidingas įspūdis“.

O vis dėlto pagrindinė kompartijos nepasitenkinimo Paleckio knyga priežastis tur būt slypi ties 1940 - taisiais metais...

EKSKURSIJA IŠ BOSTONO

Birželio mėnesį Lietuvoje lankėsi Bostono (JAV) lituanistinės mokyklos mokinių ekskursija, vadovaujama mokytojų Šskirmantės Kondrotienės ir Dalios Lizdenienės. Grupėje buvo 15 moksleivių, tarp 12 ir 18 metų amžiaus.

Lietuvoje ekskursiją globojo „Tėviškės“ draugija (buvęs Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komitetas). Vilniuje ekskursantai buvo apgyvendinti Čiurlionio vidurinės meno mokyklos bendrabutyje. Ekskursantai aplankė Buities muziejų Rumšiškėse, Palangą, Riešės žirgyną, Švyturio kolūkį (Šakių rajone) ir kt. vietoves.

Linkėtina, kad bostoniečių pavyzdžiu sekančią vasarą pasektų ir kitos išeivijos lituanistinės mokyklos.

PIRMASIS FABRIKE PAGAMINTAS NAMAS

Nemunaičio kolūkyje, netoli Alytaus, liepos 6 dieną Prano ir Česlavos Jegelevičių šeima šventė įkurtuves. Šias kolūkio suvirintojo ir agronomės įkurtuves plačiai paminėjo daugelis Lietuvos laikraščių, nes jie įsikūrė pirmajame name, kurį pagamino Alytaus skydinių namų kombinatas. Ta proga kalbą pasakė į įkurtuves atvykęs min. tarybos pirmininko pavaduotojas A. Drobnys.

Spauda didžiuojasi, kad namas pradėtas statyti gegužės 28 d., o baigtas — birželio 30.

Šiais metais tokių surenkamų namų Nemunaičio kolūkyje bus pastatyta dar keturi, o visoje Lietuvoje — 300.

„NELAIMINGOS“ UŽUOJAUTOS

Vakarinėse Naujienose 1976.V.II buvo išspausdinta sekanti užuojauta:

„Užsienio turizmo valdybos prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos ir Sąjunginės „Inturisto“ akcinės bendrovės Lietuvos skyriaus darbuotojai dėl „Inturisto“ valdytojo padėjėjo Algimanto Urbaičio mirties nuoširdžiai užjaučia velionio šeimą ir artimuosius“.

Tame pačiame puslapyje tilpo ir kita užuojauta:

„Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos darbuotojų kolektyvas dėl atsargos papulkininkio Algimanto Urbaičio ankstyvos mirties reiškia gilią užuojautą velionio šeimai ir artimiesiems“.

Šitokių užuominų apie turizmo ar kitų industrijos šakų saugumą ir patikimumą tenykščių laikraščių redaktoriai paprastai nepraleidžia. Šį kartą, atrodo, snūstelta...

(z.v.r.)

1976 m. Sov. Sąjunga žymiai padidino muitą dovanoms.

ATGARSIAI

(atkelta iš 5 psl.)

lais", pasisakantis prieš „komplimentus", surašytus „Chicagoje spausdinamame dešimt kartų per metus išeinančiame leidinėlyje". Prikišamos taip pat bolševikinės tendencijos: „Gal ir teisingai yra galvojančių, kad tas leidinėlis yra tikras pusbrolis Lietuvoje spausdinamo raudonlapio 'Gimtasis Kraštas'. Kaip ten, taip čia labai mėgstama pasidrabstyti purvais ant veikėjų, spaudos, ALT, Balfo, šaulių ir net Putnamo seselių".

Skaitai tokį laišką ir negali surasti, ką jis gero duoda. Visų pirma jis kelia spėliojimus ir įtarinėjimus, apie kokį „leidinėlį" čia yra kalbama. Juk ne visi Chicagoj gyvename ir jos rietenose susigaudome. O kiekvienas spėliojimas ir įtarinėjimas jau yra skaitytojų klaidinimas. Antra, nieku nepagrįstas „leidinėlio" gretinimas su bolševikiniu „Gimtuoju Kraštu" padvelkia ir asmeninių sąskaitų suvedinėjimu ar net pigia demagogija, mums, laisvajame pasauly gyvenantiems, tikrai garbės nedarančia. Siūlau: pradėkime pagaliau daiktus vadinti vardais.

Stasys Barzdukas
(*Draugas*, 1976.V.20)

LIETUVIAI IŠŽUDĖ 6 MIL. ŽMONIŲ!
(„Pipirai ir nosys", *Akiračiai*, 1976 m. Nr. 5(79))

„Akiračiai" mane, Pipirą, mirtinai užgavo. Gegužės mėnesio numeryje pavadino mane „chuliganu". Ir vis tai per Verikaičio raudonuojančią nosį. Kaip skaitytojai atsimena, viename rašinyje pasisakiau prieš „tarybinių" kompozitorių dainas mūsų išeiviškose, politinių pabėgėlių scenose. Konkrečiai nurodžiau koncertą, kuris buvo užbaigtas linkėjimu „amžinai žydėti rausvai gėlelei", atseit — Lietuvai. Už tai „Akiračiai" įsidėjo savo redakciniame, žinutę, tam šuns portretu papuoštame puslapyje, piktą rašinį „Pipirai ir nosys". Čia, kaip tame straipsnyje sakoma, „atidengia į 'priešą' ugnį iš didžiųjų patrankų". Pabaigoje net lietuvius kaltina, kad jie „dar ne taip seniai Europoje šešis milijonus žmonių iššudė vien dėl to, kad jų nosys nepatiko". Sunku lietuvių tautai aiškintis, kad ji neprisidėjo prie Europos žydų naikinimo, jei ir mūsų „intelektualų" laikraštis tvirtina, kad taip buvo. „Juk Niurenbergo teismo bylose yra ir lietuvių „nosies specialistų" pavyzdžių", rašo „Akiračių" redaktoriai. (...)

Izidorius Pipiras
(*Laisvoji Lietuva*, 1976.VII.8)

Žurnalistui A. Pužauskui, Laisvojoje Lietuvoje *pasirašinėjančiam Izidoriaus Pipiro slapyvarde, patartume atidžiau* Akiračius *perskaityti. Tada gal ir lietuvių tauta nebeturėtų Pipirui aiškintis... Ypač dėl „nosies specialistų" pavardžių (ne pavyzdžių!)* — Red.

APIE IŠMINTĮ IR RIBAS

ADOLFUI HITLERIUI 50 METŲ

Kacetininkų, žydų, badu nenumirusių rusų karo belaisvių ir visų kitų nuo nacių nukentėjusių dėmesiui persispausdiname šią nuotrauką, tilpusią *Lietuvių dienų* žurnale (1976 m. balandžio mėn. numeryje), su lietuviškais ir angliškais užrašais, — taip, kaip jie ten buvo išguldyti.

Šitokį „iškilmingos (atsiprašant) sukakties" prisiminimą išeivių spaudoje paprašėme komentuoti mūsų drausmės sargybinį. Štai jo komentaras:

Drausmės sargyboje

— Kad lietuviams 1939 metais reikėjo pasveikinti Hitlerį (had to attend) — tur būt tiesa. Kad Los Angeles mieste leidžiamas dvikalbis žurnalas privalėjo (had to publish) spausdinti šitokią nuotrauką — įrodyti kažin ar pavyktų. Sunku pasakyti, ar šitokie mūsų paveiksluoto magazino redaktorių prajovai rodo jų begalinę (man nesuprantamą) išmintį, ar... beribį jos trūkumą.

Pasitikimas lietuvių delegacijos į Hitlerio 50 metų amžiaus sukakties iškilmes Berlyne 1939 m. balandžio 20 d. Delegacijos priekyje Lietuvos Kariuomenės Vadas gen. St. Raštikis, į dešinę už jo — Kauno burmistras A. Merkys, už pastarojo — Framonės ir Amatų Rūmų pirm. V. Kurkauskas; kiti delegacijos nariai buvo: 5 pėst. pulko vadas pulk. Čapauskas, Užs. Reik. min. atstovas G. Novickis. Iš vokiečių pusės delegaciją pasitiko Pasiuntinys Freiherr von Grundherr ir Berlyno Karo komendantas su keliais palydovais kiekvienas; iš Lietuvos Pasiuntinybės — Įgal. min. K. Škirpa su Pas. patarėju J. Kajecku, Pas. sekr. J. Jablonskiu ir karo attache pulk K. Grinium (už K. Škirpos).

— The Lithuanian delegation that had to attend the ceremonies in Berlin on the occasion of Hitler's 50th birthday (April 20, 1939).

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
ROMUVA, 84 - 20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....
Gatvė: .....
Miestas: ..... Valstybė: ..... Zip: .....
Prenumerata : $6.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....
Pridedu čekį: $ .....

NUSIFOTOGRAFUOTI

(atkelta iš 1 - mo pusl.)

įvykio stebėtojai, ir iš jų laukiama išsamios informacijos *apie visus* laikraštį dominančius įvykio momentus, aspektus ir dalyvius. Tarp ko kita, jiems dera įvykį fotografuoti, o ne jame fotografuotis. Taigi ir iš R. Žymantaitės, — jeigu tai tiesa, kas po fotografija parašyta, kad ji Providence buvusi kaip *Dirvos* bendradarbė — priderėjo *Dirvai* gauti visą informaciją ir apie Varno ir apie Zerr liudijimus, taip pat ir apie viską, kur bei kiek tie dalykai buvo paminėti visuose „žinionešiuose" (laikraščiuose, radijuose, televizijose). Ji, tačiau, priešingai, — nieko panašaus nepadarė, o tik nusifotografavo su komiteto pareigūnais ir Varnu, o paskui (gal) parūpino tą išplėšą tik iš vieno tenykščio laikraščio su trumpute, daline ir gana nerimtai formuluota informacija. Va, šitokių dalykų rimtoj informacijoj tai tikrai neturėtų būti. Bet, štai, ima ir atsitinka...

° ° °

Bene pirmą kartą (A. Olio pastangomis) Baltijos reikalas buvo įrašytas respublikonų platformon 1952 metais, nominuojant Eisenhowerį. Tada buvom dar didžiai naivūs lengvatikiai ir džiaugėmės neapsakomai. Paskui kiek atlyžom, pastebėję, kad platformos rašomos tik ketveriems metams, — teoretiškai, o praktiškai — tik maždaug keturiems ar trims mėnesiams, nuo konvencijų ligi rinkimų. Po rinkimų politika nustatinėjama pagal aktualių situacijų reikalavimus, o ne pagál platformas.

To, tačiau, nepaisant, A.L. Taryba ir Vlikas ėmė kas ketveri metai rūpintis, kad platformose būtų pozityviai įsipareigojama remti Baltijos valstybių nepriklausomybės atstatymo reikalą. Kartą kitą tai šiek tiek kaip ir pavyko, bet toliau mums rūpimieji įrašai platformose darės vis „diplomatiškesni", santūresni, kol pagaliau visai išnyko. Visdėlto dar ir 1972 metais platformų statytojai buvo mūsiškių veikėjų energingai atakuojami sakytais ir rašytais aiškinimais, ką Amerikos valdžia turėtų daryti Lietuvos reikalu. Tada atakavo ir A.L. Tarybos ir L. Bendruomenės vadai ar kovūnai. Abejų pastangos liko be rezultatų. Istorijai liko tik A.L. Tarybos pirmininko fotografija prie respublikonų komiteto durų, ir jo įteikto ar bandyto teikti memorandumo tekstas *Naujienose*. Sužinojom, kad memorandumo būta apgailėtino, ir kalbos, ir turinio atžvilgiu. Bendruomenė savo memorandumais nepasigyrė, ir buvom linkę optimistiškai tikėti, kad jos galgi buvo gerėlesni už Tarybos.

Regis būtų natūralu, jei Vlikas su Diplomatine Taryba, galbūt iš šalies talkon pasikvietę kompetentingų patarėjų — tarptautinių santykių žinovų, ne skubom paskutiniu momentu, o per porą trejetą metų prieš rinkimus, būtų atidžiai apžvelgę tarptautinių santykių panoramą, ištyrę juose įsivyravusią atmosferą, ir būtų nusprendę, *verta ar neverta* šiuo metu belstis su Lietuvos bei Baltijos problema į Amerikos partijų rinkimines programas. Jeigu jie būtų priėję išvadą, kad dabar iš tų platformų nėra ko tikėtis, tai turėtų tą išdėstyti ir A.L. Tarybai, ir JAV L. Bendruomenei, ir lietuvių respublikonų bei demokratų sambūriams su patarimu neeikvoti beprasmiškai savo jėgų ir palikti tas platformas ramybėj. O jeigu Vlikas su Diplomatais manytų, kad vistiek *dar verta*, tai jau ankstyvą šių metų pavasarį būtų turėję turėti suformuluotą *realistišką*, tarp Amerikos ir Lietuvos interesų *racionaliai išbalansuotą* projektą, siūlytiną į partijų platformas. Tada visi, kas ryžtasi ir randa progų *prieiti* prie atitinkamų komitetų, neturėtų sukti sau galvų, kaip ir ką ten pasakyti, o galėtų pasinaudoti ar pasekti kompetentingai apgalvotu vyriausio komiteto aprobuotu tekstu. Vlikas tačiau nesusiprato (ar nesiryžo, ar nepajėgė?) atlikti to jam natūraliai priderančio uždavinio. Paliko platformų reikalą „savieigai", tai yra, — tegu daro ar nedaro, kas kaip nori ir kaip išmano.

Bet, — atsitiktinai teko nugirst, — kai Vlikas gavo Bendruomenės (Zerr) demokratams įteiktojo memorandumo tekstą, tai jį kritikavo ir net gana piktai peikė. Tokia *post factum* kritika ir peikimas, kaip bumerangas, trenkia Vlikui atgal, kadangi kritikuojamasis memorandumas išėjo negana geras tik todėl, kad Vlikas neparūpino geresnio, nors turėjo parūpint.

° ° °

Anais metais Tarybos memorandumas buvo labai prastas, bet Vlikas dėl jo tylėjo. Dabar Varno recepto — jeigu jis buvo toks, kaip Providence laikrašty minėtas — irgi „siūlės nesusieina", o Vlikas nieko nesako. Tai tas memorandumas, kurį peikia, tur būt, iš visų blogiausias... Todėl ir parūpo juo iš arčiau pasidomėti. Paaiškėjo štai kas:

Bendruomenės 1976 memorandumas vienu požiūriu yra *geresnis* už Tarybos 1972 memorandumą, kitu požiūriu — *blogesnis*, o trečiu ir svarbiausiu — *maždaug tokio pat blogumo.*

Geresnė yra B. memorandumo kalba, nors irgi — ar tai dėl skubotumo, ar dėl stokos prityrimo rašymo mene — vietomis pasitaiko logikos „duobių" ar šiaip neaiškumų.

Blogesnis B. memorandumas yra savo betiksliu ilgumu. Jei į užsienio politikos „balkį" platformoje ir būtų sutikta įgraviruoti kokį įrašą, liečiantį Lietuvos ar visų Baltijos kraštų reikalą, tai tas būtų tik vienu kitu sakiniu kondensuotai išreikštas principinis nusistatymas. Tad visas dėmesys ir turėtų būti sukoncentruotas į gerą pageidaujamo nusistatymo suformulavimą. O kalbamajame B. memorandume surašyta daugybė aiškinamųjų pasakojimų iš artimos bei tolimos praeities ir keliama ištisa serija įvairių, mums tegu ir svarbių, bet Amerikos mastu labai smulkių reikaliukų, dėl kurių gal galėtų ar negalėtų padėt atitinkamos administracinės įstaigos, bet tikrai ne partijų rinkimines programas redaguojantieji komitetai. Netikslinga memorandumą perkrauti dalykais, kurių memorandumo adresatas nėra kompetentingas spręsti ir nesirengia nė svarstyti.

Bendruomenė šiame memorandume, kaip ir keliuose ankstesniuose savo žygiuose Vašingtone, *neapdairiai kartoja tokius pačius savo tarpe prieštaringus prašymus, su kokiais jau daugelis metų ir A.L. Taryba važinėja Vašingtonan.* Būtent, iš vienos pusės prašo tvirtai laikytis Baltijos valstybių aneksijos *nepripažinimo politikos*, o iš kitos — prašo, kad Amerikos valdžia išprašytų, išderėtų ar išreikalautų *iš Maskvos* tam tikrų *palengvinimų Baltijos kraštuose* (muitų, turizmo, religijos ir kt. srityse). Betkoks prašymas, derėjimasis ar reikalavimas iš Maskvos kokių nors palengvinimų Baltijos kraštams implikuotų *Maskvos suverenumo tiems kraštams pripažinimą.* Taigi, visi, kas kreipiasi į Amerikos valdžią su tokios rūšies prašymais ar pamokymais, turėtų apsispręsti, ko jie labiau Lietuvai nori: aneksijos nepripažinimo, ar siuntiniams muitų sumažinimo? Abiejų dalykų tuo pačiu metu prašyti — absurdiška.

Muitų dovaniniams siuntiniams sumažinimas ar net panaikinimas, keliavimo laisvės praplėtimas, visų kitų pagrindinių žmogaus teisių apsauga — vis tai dalykai, kurių, *teoretiškai sprendžiant*, net ir iš Sovietų Sąjungos tokia Amerika *galėtų* mažiau ar daugiau išsiderėti, bet tai nelengvas dalykas, ir gal įmanomas tik, jeigu būtų kalbamasi dėl *visų* Sov. S - gos gyventojų, dėl *visos* jos teritorijos, o ne išskirtinai tik dėl Baltijos kraštų. Tokioj plotmėj tuos klausimus sprendžiant, Baltijos kraštų politinis statusas galėtų būti nė nepaminėtas, taigi ir skirtingos šalių pažiūros į tą statusą galėtų likti nepajudintos. Bet ne tik tokiam susitarimui pasiekti, o net pasitarimams tokiu reikalu pradėti reikia ne vienos, o abiejų šalių noro ir intereso. Pvz., dėl dovaninių muitų Maskva ne tik nesiūlo lengvatų, o priešingai — muitus dar kartą pakėlė, o siuntinių tūrį dar labiau suvaržė. Šiai Maskvos valiai pakreipti atgal reiktų labai uolių Amerikos pastangų. Bet klausimas, *ar Amerika pati suinteresuota* tų siuntinių lengvatomis? Tai sudėtingas ir opus klausimas, kurį reikia gerai ištirti *prieš* einant į valdžią ko nors tuo reikalu prašyt. Pvz., kokį memorandumą rašytumėt, susidūrę su, sakysim, tokiu samprotavimu:

Tie siuntiniai Amerikai tik nuostolis, Rusijai tik pelnas. Jeigu rusai atsisakytų nuo muitų, siuntinių kiekis gal keleriopai padidėtų, taigi padidėtų ir mūsų krašto nuostolis. Amerikai geriau, jei rusai muitus tiems siuntiniams kelia: tegu pakėlia tiek, kad žmonės iš viso sustotų siuntę, tada sustotų ir nekompensuotas mūsų gėrybių nutekėjimas...

Tokiems materialistiškiems argumentams nugalėti tektų sukaupti labai stiprią humanistinių - moralinių argumentų baterija. Jei — ir kai — tie argumentai laimėtų, tada tektų ieškot būdo dovaninių muitų, keliavimo ir kitiems panašiems reikalams įtraukti į *bendrą ekonominių santykių sutartį*, jei abiejose šalyse būtų pakankamai intereso ir noro atitinkamai ją išvystyti.

Tokius ilgus „kryžiaus kelius" vaikščioti kažin ar yra mūsų tarpe mokančių, ir net kažin ar atsirastų norinčių. Smagiau, lengviau ir tam kartui netgi efektingiau atrodo tik *pasikeist komplimentais ir nusifotografuot* su svarbiais žmonėmis. Štai ir turim „politinę veiklą".

V. Rastenis

O štai ir nuotrauka, į kurią ir Dirvos *redaktoriui patartume žvilgterėti, nes ji taip vaizdžiai patvirtina* Dirvoje *skelbtą teiginį, kad „melo trumpos kojos"... Nuotraukoje, viduryje A. Matulaitytė - Zerr kovo 27 d. demokratų partijos posėdžiuose Providence, R. I. Pirmasis iš kairės — demokratų partijos platformos komisijos pirmininkas Phillip W. Noel.*

90. 326.43